

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

Катедра „Частноправни науки“

**„НЕИМУЩЕСТВЕНИ ВРЕДИ, ПРЕТЪРПЕНИ ОТ ЮРИДИЧЕСКО
ЛИЦЕ“**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд

за придобиване на образователна и научна степен „доктор“

по професионално направление 3.6. „Право“ (Гражданско и семейно
право)

от

Иван Генчев Генчев

Научен ръководител:

доц. д-р Мирослав Митьов Димитров

София, 2025

Съдържание

I. Обща характеристика на дисертационния труд	3
1. Необходимост и актуалност на изследването:	3
2. Предмет, цел и метод на изследването:	3
3. Обем и структура на дисертационния труд:	5
II. Кратко изложение на дисертационния труд	5
1. Глава I:	6
1.1. Исторически анализ:	6
1.2. Дефиниране на неимуществените вреди:	7
2. Глава II:	10
2.1. Сравнителноправен анализ:	10
2.2. Анализ на практиката на международните съдилища/правораздавателни органи:	11
3. Глава III:	13
3.1. Въпросът за обезщетение на неимуществените вреди на юридически лица у нас:	13
3.2. Хипотези за ангажиране на отговорност:	18
3.3. Балансиране между свободата на словото и защитата на репутацията: ...	20
Заключение:	22
III. Основни приноси моменти на дисертационния труд и предложения de lege ferenda	22
IV. Публикации във връзка с дисертационния труд	25

I. Обща характеристика на дисертационния труд

1. Необходимост и актуалност на изследването:

Дисертационният труд е посветен както на възможността юридическите лица да претърпят, съответно да получат обезщетение за неимуществените вреди, така и на този вид вреди въобще.

Въпреки че неимуществените вреди са широко дискутирани в българската правна литература и съдебна практика, досега липсва задълбочен теоретичен анализ. Това затруднява юристите да формулират ясна и адекватна дефиниция, поради което вредите често се ограничават до болки и страдания. Поддръжниците на тезата, че юридическите лица могат да претърпят такива вреди, срещат затруднения при обосноваването ѝ и се ръководят основно от чувството за справедливост.

От друга страна, през последните няколко години постепенно този вид вреди е поставен в центъра на множество правни спорове, довели до две основополагащи тълкувателни решения. А именно, това са *ТР 4/2012 г. на ОСГТК на ВКС* – в което се възприе възможност неимуществени вреди да бъдат обезщетявани и при договорна отговорност, както и *ТР 1/2016 г. на ОСНГТК на ВКС* – с което се разшири кръгът на лицата, легитимирани да претендират такива вреди от смъртта на близък човек.

Актуалната дискуссия, обект ново съвместно тълкувателно дело № 1/2023 г. на ОСНГТК на ВКС и I и II колегия на ВАС - за възможността юридическо лице да претърпи такива вреди, предизвиква изключително концепцията за неимуществени вреди. В този контекст проблематиката придоби изключително практическо значение.

Част от въпросите засягат свободата на словото и съвпадаха с популяризирането на Anti-SLAPP движението. Паралелно, в подем е интересът към възприемане на иск за преустановяване на нарушението. Това остави множество въпросителни, които очакват своя отговор от теорията и практиката, особено сега.

Всичко изложено дотук обуславя нуждата от по-задълбочено изследване на неимуществените вреди, както и на тяхното проявление при юридическите лица. Съответно, необходимо да се анализират възможностите на защита на тези субекти при накърняване на техни нематериални блага. Налага се по-задълбочено изследване и на въпросите, свързани със свободата на словото в контекста на възможността юридическо лице да претендира обезщетение за неимуществени вреди.

2. Предмет, цел и метод на изследването:

Дисертационният труд е преимуществено вдъхновен от изясняването на понятието за неимуществени вреди и защитата на нематериалните интереси/блага. Предметът на изследване е обективното българско гражданско право и разпоредбите, които регламентират гражданската отговорност както при непозволено увреждане, така и при договорно неизпълнение. Изследвани са и правото на Европейския съюз, както и разпоредби от Европейската конвенция за защита на правата на човека, които намират пряко приложение в националното ни право. В тази връзка е разгледана автономността

на понятието „неимуществена/нематериална вреда“ в правото на ЕС и по ЕКПЧ. Разгледани са и стандартите, които държавата следва прилага при балансиране на свободата на словото по чл. 10 от ЕКПЧ.

В изложението се открива отражение на историческото проследяване на защитата на нематериалните интереси, различните теории и схващания на отделните проблеми в исторически и сравнителноправен план по отношение на неимуществените вреди.

В това отношение в изложението е отделено специално място за функциите на гражданската отговорност през призмата на неимуществените вреди. По необходимост са изследвани някои въпроси във връзка с юридическите лица, така че да могат неимуществените вреди да се напаснат към тях. За да е пълно изложението са разгледани предпоставките и някои особености за ангажиране на деликтна и договорна отговорност. Не са оставени без съответно място и въпросите, свързани с възможността за преустановяване на нарушението и други форми на обезщетение на неимуществените вреди, както и със свободата на словото.

Извън предметния обхват на настоящото изследване остават проблемите, свързани с генезиса на юридическите лица, както и тяхното дефиниране.

Основната цел на научното изследване е да се представи цялостен анализ на неимуществените вреди, възможностите и особеностите за тяхното обезщетение, не само за юридическите лица, но и въобще за всички субекти на правото. Като се има предвид лаконичната уредба по отношение на неимуществените вреди, тяхното обезщетение, а и празнотите по отношение на възможностите за преустановяване на нарушението, то пред настоящото изследване е поставена задача да направи предложения за осъвременяване на законодателната уредба.

С оглед на казаното дотук, основните цели на представената работа са да се даде отговор на следните научни задачи:

- Извеждане на дефиниция за неимуществена вреда чрез очертаване на характеристиките ѝ;
- Анализ на функциите на гражданската отговорност през призмата на неимуществените вреди, както и прилагането им при различни видове неимуществени вреди;
- Подробен анализ на възможността, съответно основните проявления на неимуществените вреди, които могат да бъдат претърпени от юридическо лице – както на национално ниво, така и в практиката на Европейските съдилища (СЕС и ЕСПЧ);
- Разглеждане на някои въпроси при различните предпоставки за ангажиране на деликтна и договорна отговорност за обезщетение на неимуществени вреди от юридическо лице;
- Изследване на въпросите, свързани със свободата на словото, където се проявява една от основните практически значимости на предложениия труд.

Затова при провеждане на изследването в дисертационния труд са използвани класическите методи в областта на правните науки – общонаучни методи като критико-

аналитичният, формално-логическият, историческият, правно-догматичният и сравнителноправният метод.

Чрез историческия метод се проследя възникването и развитието във времето на защитата на нематериалните интереси, съответно извеждането на неимуществени/морални вреди, както в чуждите законодателства, така и в българското.

Сравнителноправният метод се фокусира основно върху правото и юриспруденцията във френския правен кръг, но не пренебрегва германския правен кръг, а и традицията на Общото право. Изводите, достигнати чрез този подход, могат да бъдат полезни както за съдебната практика, така и за законодателя в процеса на развитие на правната рамка за неимуществени вреди.

3. Обем и структура на дисертационния труд:

Представеният дисертационен труд е в обем от 293 страници, структурирани в заглавна страница, съдържание, увод, изложение от три глави, заключение и библиографска справка. В структурата на всяка глава са обособени отделни параграфи. Параграфите съдържат отделни тематично структурирани заглавия и подзаглавия на няколко нива, означени с арабски цифри. Използвани са 110 източника на български език и 43 чуждестранни източника. Направени са общо 1128 бележки под линия.

II. Кратко изложение на дисертационния труд

В структурно отношение представеният дисертационен труд следва класическото разделение на увод, изложение и заключение.

В *увода* на дисертационния труд, на първо място, е изложена проблематиката около неимуществените вреди, която е вдъхновила и предизвикала автора за предложеното изследване. На следващо място, обоснована е актуалността на изследването, както и неговият предмет и цел. Изложени са различните проблеми в главите на изложението, които са били разгледани в дисертационния труд.

Изложението е разделено на три глави, които могат да бъдат обобщени по следния начин:

В първа глава е изследвано историческото развитие на защита на нематериалните интереси (§ 1), след което е предложена дефиниция на неимуществените вреди чрез техните основни черти (§ 2); във втора глава е направен сравнителноправен анализ в чуждите законодателства по отношение на неимуществените вреди, претърпени от юридически лица (§ 1), след което анализът обхваща практиката на международните съдилища/правораздавателни органи (§ 2); в трета глава са разгледани различните виждания в съдебната практика и теория по въпроса за обезщетение на неимуществените вреди на юридически лица у нас (§ 1), след което е преминато към разглеждане на различните хипотези за ангажиране на отговорност (§ 2), а накрая е разгледан и въпросът за балансиране между свободата на словото и защитата на репутацията (§ 3). По-долу е очертано тяхното основно съдържание.

1. Глава I:

Глава I „Развитие на концепцията за неимуществени вреди и дефинирането им“ на съчинението е разделена на две части. В първата част са разгледани подробно генезисът и историческото развитие от римското право до създаването на съвременните кодификации на концепцията за неимуществени вреди. Във втората част теоретично са представени и обособени различните аспекти на неимуществените вреди, така че да се изведе задоволителна дефиниция на това понятие.

1.1. Исторически анализ:

Що се касае до историческия аспект, още в началото на изложението са направени някои важни бележки. Една от тях е свързана с етимологията на думата *pecunia*, която в основното си значение се приема като „пари“. Схващането е, че тази дума е свързана с добитък, доколкото в древността богатство се изразявало именно в притежаването на добитък и земя. Отражено е по-късното сечене на монети и обстоятелството, че размяната исторически предхожда продажбата. Парите в този смисъл служат за разменна стойност, като улесняват размяната на стоки.

Горното уточнение е важно и намира своето място по-нататък в изложението. Всъщност римските юристи приравнявали вещите с тяхната стойност, което позволява обяснение защо днес неимуществените вреди се разбират като такива, които не могат да се оценят в пари.

На следващо място е разгледана фигурата *roena*, която е представена като способ за намиране на еквивалент на нарушения нематериален интерес. До голяма степен именно тази фигура е първообразът на удовлетворителната функция на обезщетението.

Внимание е отделено на деликта *iniuria* и разликата му с *damnum iniuria datum* по *lex Aquilia*. Проследено е развитието на фигурата на *interesse* и на афектационния интерес, не само в римското право, но и впоследствие до приемане на съвременните кодификации.

Особено внимание е отделено на различните концепции на обезщетение, които са възприемани на континента. Проследено е развитието на идеята за възстановяване в натура, както и значението ѝ към неимуществените вреди. Разгледана е концепцията за наказание на извършителя, съответно идеята за принуда за изпълнение на задължението.

Следва да се вземе предвид, че борбата между отделни школи и концептуални разбирания, както и опитът да се преодолеят някои ограничения от римското право са оставили неизяснен въпроса за защита на нематериалните интереси. Исторически такова обезщетение е възникнало като допълнителна защита на икономическите интереси на страните.

В тази връзка са разгледани съображенията за неимуществените/моралните вреди при създаване на съвременните кодификации във Франция, Австрия, Германия, а така също и при юриспруденцията в Англия. В този смисъл е обосновано, че Индуриалната революция е оказала „благоприятно“ влияние за възприемане на концепцията за

неимуществени вреди. В този период исковете значително се увеличили, а някои ограничения от римското право били изоставени.

Проследено е влиянието на различните концепции в България след Освобождението до приемане на сега действащия ЗЗД. В това отношение са отделени четири периода на развитие, като основният теоретичен и практически спор се е отнасял до т.нар. „чисти“ и „смесени“ морални вреди. Именно в преследване на „чистите“ морални вреди на преден план излизат чувствата на засегнатото лице. Изразено е виждането на автора, че след този момент в правното съзнание на юристите е започнала да се запечатва идеята, че неимуществените вреди представляват болка и страдание.

1.2. Дефиниране на неимуществените вреди:

От гледна точка на дефинирането на неимуществените вреди, в изследването е направен анализ на различните обяснения. На първо място, разгледани са различните виждания за вреда, а именно дали тя представлява самото засягане на субективното право (както и въобще защитено от право благо) или последица от засягането на това субективно право/благо. Неимуществените вреди позволяват да се изразят както самото засягане на съответния интерес/благо, така и последицата от засягането му.

За да се даде обяснение на това разграничение, се изясни, че неимуществените вреди имат множествена идентичност. Част от тези интереси имат определен материален носител, увреждането на който ще предизвика неимуществена вреда като последица. Обратно, при тези нематериални интереси, които нямат носител, вредата ще се изразява в самото засягане на благо. Тук тази вреда е само извод от увреждането, а не последица от него.

При дефиниране на понятието за неимуществени вреди се направиха някои важни уточнения.

От една страна, предлаганата от теорията разграничителна линия, а именно, че неимуществените вреди са неоченими в пари, е възприета за непрецизна. Напротив, достъпността на неимуществения интерес за пазарна размяна е много по-подходящ критерий.

От друга страна, недостъпността на един интерес за пазарна размяна не го прави поначало нематериален. Това е само последица. Качеството му на нематериален интерес го превръща в недостъпен за размяна.

От трета страна, нематериалният (моралният) патримониум е свързан с битието на лицето и съществуването му, както и с други, признати от закона нематериални интереси. Нарушението на техния обем предизвиква съответна промяна в ежедневието.

Отхвърля се идеята, че разграничителната линия следва да се търси и в целта, за която се притежава даден интерес/благо. Напротив, прави се разграничение на състоянието на интереса – такова в статика и в динамика. В статичното си състояние интересът е защитен от посегателство от всяко лице. Но когато самото лице се съгласи да наруши тази статика, то привежда нематериален интерес в състояние, което го прави достъпно за размяна/ привежда го в оборота.

Така, когато лице впряга конкретна наличност на интересна в статично състояние и го привежда в динамика – за текущи преговори, продажба на бранд/търговска марка, акции, привличане на конкретен клиент, използване на името си за гледаемост или за определена гаранция на качество и пр. – то вредите биха се явили имуществени. Именно в този смисъл в практиката на Съдилищата на ЕС се използва терминът „текущи търговски интереси“.

В горния смисъл промяната чрез увреждане в съдържанието на благо в статичното му състояние (което ще бъде неимуществена вреда) ще задейства и конкретна имуществена вреда в текущите отношения, в което това благо се използва.

На следващо място, представи се идеята за обективизацията на неимуществените вреди. Застъпването на обективните критерии за определяне на вредите води до извода, че за настъпване на последните е напълно достатъчно увреждането да е обективно способно да предизвика определени неимуществени последици, които в даденото развитие на обществото изглеждат справедливи за обезщетение. Когато даден интерес, особено такъв, който няма материален носител, е възприет от обществото (социален аспект), то при увреждането му настъпва вреда, независимо от осъзнаването ѝ от пострадалото лице. Това се дължи на обстоятелство, че намаляването на съдържанието на интереса се усеща в съзнанието на третите лица. Поради това именно те следва да осъзнаят и последващото обезщетение.

Установи се, че някои интереси имат чисто субективен характер, в който осъзнаването на вредата е от основно значение. В този контекст се разгледа въпросът за „смущението“ като самостоятелна категория. То се изразява в осъзнаването на потенциалния неблагоприятен резултат. Именно този елемент на оценка на смущението от страна на пострадалия води до относително самостоятелен („предварителен“) резултат. Последният се изразява в причиняване на конкретен дискомфорт или казано с други думи - смущение, което рефлектира най-малкото в безпокойство или дори страх. Тази негова същност му позволява да съществува независимо от окончателната вреда, която към съответния момент е само един потенциален резултат. Именно смущението (което предхожда вредата) е основание за предприемане на мерки за преустановяването му.

Отделно, при увреждане на чисто субективни интереси може да се извърши преценка на засягането в ретроспективно отношение - преди настъпването на увреждането и който интерес е засегнат от последното. Също така може да се изведе един втори аспект – неимуществения интерес в перспектива – интерес който пострадалият все още не е ползвал преди настъпването на увреждането, но който би могло основателно да се очаква да използва в бъдеще. Такъв може да е провеждащо се обучение и/или закупуването на пособия за дадено хоби.

Обоснова се вътрешното и външното проявление на неимуществените вреди. Външното проявление на засягането касае това как то се е отразило на социалния живот на пострадалото лице. При засягането на социалните права на личността, каквито са неприкосновеност на личния живот, имидж, добро име и пр., е налице едно обективно измерение, което надделява. Затова тук не е напълно възможно да се докаже конкретно

отражение върху пострадалия, за разлика от нарушаване на физическата или психическата неприкосновеност.

Вътрешното проявление на увреждането е спрямо самия пострадал. При физическите лица, за да се възприеме това вътрешно проявление, инстинктивно се прибъгва до изпитаната болка, емоциите на човек, защото това са нормални процеси, които засвидетелстват засягането. При юридическите лица фокусът не пада върху тези проявления, а от това по какъв начин нарушението се е отразило спрямо различни процеси в организацията. Тук отново наблюдението е обективно.

Нематериалните интереси, които нямат материален носител, обикновено имат засилено социално значение - от гледна точка на обществото. А телесните увреждания, както и нарушенията на интереси, които има физически носител, имат предимно индивидуално значение.

Прави се разграничение между различните функции на отговорността. Неимуществените вреди могат да имат предимно компенсаторна (обикновеният случай на телесно увреждане), нормативна (защита на лични данни), санкционна (накърняване на доброто име, право на справедлив процес, разумен срок) или удовлетворителна (при изпитване на удоволствие от дадена активност) функция.

Компенсаторната функция (принципът на пълно обезщетяване) може да се преведе на езика на неимуществените вреди като – отразяване на всички проявления на вредата и придаването на справедлива оценка на всяко едно от тях.

Удовлетворителната функция търси една качествена еквивалентност, която може да се открие между неимуществените вреди и удовлетворението, до което обезщетението предоставя достъп. За разлика от компенсацията удовлетворителното обезщетение е само едно средство. То е неспособно да даде адекватна мярка, съответно да измери един нематериален интерес и по този начин да се превърне в заместващото благо. Неговата функция е целесъобразна. Оттук удовлетворението черпи своята легитимност от външни за вредата обстоятелства, като вместо нея преследва набирането на еквивалентно благо.

При заместващото удовлетворение е необходимо поне отчасти да е налице еквивалентност на естеството на накърнения нематериален интерес и придобивания такъв. Затова тя намира преимуществено значение в случаите, в които увреденият личен интерес (напр. хоби), може да бъде заменен относително качествено с друг.

Непременно удовлетворителната функция следва да има един обективен измерител, иначе заплашва от изследване на твърде откъснати обстоятелства. Такива са например имотното състояние на лицето, както и от какво то изпитва удоволствие.

Нормативната функция би могла да намери по-широко значение. В този случай обезщетението вече не действа върху последиците от нарушението за пострадалия, а върху увреждащия факт и условията на неговото настъпване, за да ги санкционира или дори да ги предотврати. Тук вредата се слива с вината или със самото противоправно поведение на извършителя. Тази функция има предимно морален ефект, а не икономически.

Санкционната/стимулиращата функция от своя страна има ролята на превенция срещу извършване на правонарушения, на стимул за полагане на по-голяма грижа. Тук от значение е изцяло поведението на извършителя. При тази функция моралният ефект на обезщетението не е достатъчен.

2. Глава II:

Глава II „Неимуществените вреди на юридическите лица в чуждото законодателство и практиката на международните съдилища/правораздавателни органи“ от съчинението също е разделена на две части. В първата част е предложено сравнително изследване на обезщетението на неимуществени вреди, претърпени от юридически лица, както и други способи за обезвреда в чуждите законодателства. Във втората част, която има засилено практическо значение, е направен подробен анализ на практиката на Европейските съдилища (СЕС и ЕСПЧ). За пълнота на изложението е направен анализ на практиката на международния арбитраж.

2.1. Сравнителноправен анализ:

Сравнителноправният анализ е разделен основно на две части – страни, в които се възприема възможността юридически лица да претендират неимуществени вреди; както и страни, в които тази възможност не се възприема.

Страните, в които е допусната възможността юридическите лица да претендират парично обезщетение за накърнени нематериални блага са повлияни от практиката на ЕСПЧ. Анализът показва, че все по-често нормативната и санкционната функция на обезщетението за неимуществени вреди прокарват своите корени, за да отговорят на нуждата от санкциониране на едно противоправно поведение.

Така например в Италия неимуществена (екзистенциална) вреда (*danno esistenziale*) се определя като засягането на конституционно защитен интерес. По отношение на юридическите лица се реферира към чл. 2 от Конституцията на Република Италия, който „признава и гарантира неприкосновените права на човека, както като индивид, така и в обществени сдружения, в които се проявява неговата личност...“. Поради това съдебната практика приема, че „неимуществени вреди могат да бъдат причинени и на юридическо лице, когато увреждащото събитие засяга правното положение на субекта, което е еквивалентно на основните права на човешката личност, гарантирани от Конституцията...“.

В много от страните, които се въздържат от парично обезщетение за неимуществени вреди, са предпочетени алтернативни методи на защита. Чуждите законодателства са допуснали една нормативна функция на обезщетението, включително иск или средства за преустановяване на правонарушението, а така също и възможност за установителен иск за невярност на обстоятелствата.

Разгледаните практически и теоретични проблеми в чуждите законодателства са използвани за формулиране на предложения *de lege ferenda*, както и за черпене на сравнителноправни аргументи при тълкуването и прилагането на закона.

2.2. Анализ на практиката на международните съдилища/правораздавателни органи:

В центъра на тази част е изследването на практиката на съдилищата на ЕС по отношение на извъндоговорна отговорност на Съюза, която има важно практическо значение. Налице е сближаване на режима на извъндоговорна отговорност на ЕС и отговорността на държавите членки. В този смисъл може да се предполага, че последната обхваща и обезщетенията за неимуществени вреди. Принципът на ефективност изисква националните разпоредби да не правят невъзможно или прекалено трудно получаването на обезщетение за определен тип вреда или доказването на наличието на такава. В този смисъл държавата членка не може да предвижда допълнителни или по-строги условия за ангажиране на отговорността си. Обратно, държавата може да предвиди по-либерален режим в това отношение.

С цел да се изяснят постановките на съдилищата на ЕС е предпочетен, на първо място анализът на преюдициални запитвания. В хода на изложението се установи, че понятието за неимуществена/нематериална вреда е автономно в правото на ЕС.

Направи се разграничение, че юридическите лица поначало са лишени от моралното изражение за достойнство. При тях този аспект е заменен от доброто име и репутация. В тази връзка се изследва разбирането на СЕС за (добра) „репутация“ на търговска марка, както и даден продукт.

По отношение на търговските марки се разгледаха следните функции – основа (да гарантира на потребителя или на крайния потребител произхода); такава, свързана с инвестиции (възможността за притежателя на марката да я използва чрез различни търговски техники за придобиването или запазването на репутация); такава, свързана с реклама (използване за рекламни цели, насочено към информиране или убеждаване на потребителя).

Връзката между добрата репутация на марката и добрата репутация на притежателя ѝ е двустранна. От една страна, добрата репутация на търговската марка допринася и за репутацията на търговеца (който може да притежава и други търговски марки). От друга страна, репутацията на самата търговска марка е тясно свързана с психологическото възприемане и отношение към дружеството.

По отношение на извъндоговорната отговорност на Съюза, акцент се постави върху някои проблеми на причинната връзка. Съдилищата на ЕС приемат, че не е задължително да има точни или научни доказателства за неимуществени вреди. В този смисъл Съдилищата могат да бъдат, поне в някои случаи, относително снизходителни при преценката си дали са установени вреди и причинно-следствена връзка, но при всички случаи само твърдение за претърпени неимуществени вреди не е достатъчно.

В този смисъл, за се ангажира отговорността на Съюза е необходимо установяването на „достатъчно“ пряка причинна връзка между действията на институциите и вредата или че вредата е пряка последица от нарушението. Може да се приеме, че в случаите, в които доказването на самата вреда, както и нейният обем на засягане е невъзможно или поне силно затруднено, все пак такава вреда може да се

изведе от самото неправомерно поведение. Самата тежест на последното е от такова сериозно естество, че може да причини неимуществена вреда.

Акцент е поставен на разграничение в практиката на съдилищата на ЕС между поставяне на лицето в състояние на несигурност (увреждане навътре) и в засягане на неговото добро име (несигурност във външните отношения). Репутацията се разглежда като външен белег на засягането – нарушаване на образа, възприятието, привлекателността и въобще отношението, което трети лица имат спрямо дадено лице, а състоянието на несигурност е вътрешен белег. Съдилищата на ЕС правят това разграничение и оценяват засягането на всеки от тези два белега.

Съдилищата на ЕС са склонни да приемат, че юридическите лица биха могли да претърпят неимуществени вреди под формата на състояние на натиск. По този начин вредите се разглеждат в своята взаимовръзка, в сблъска на имуществени и неимуществени последици от поставянето в негативна ситуация.

По отношение на продължителността на увреждането върху репутацията, съдилищата на ЕС приемат, че това състояние е налице докато неправомерната информация е достъпна. В изложението се заема позицията, че не следва да се пренебрегне обстоятелството, че дори премахването на първоначалната причина за увреждането, а и последваща публикация с правомерна информация, не мога да поправят сами по себе си репутацията, защото третите лица, които са се запознали само с първоначалната причина за увреждането, могат да не променят своето виждане.

По отношение на практиката на ЕСПЧ се направи уточнението, че юридическите лица не се ползват от всички права от Конвенция. Въпреки това тези субекти могат ефективно да се позовават на чл. 1 от Протокол № 1 към ЕКПЧ, както и на чл. 6 от Конвенцията. Допълнително, тези субекти могат да се позовават и на чл. 7 (налагане на наказания без закон), доколкото в някои страни наказателната отговорност е утвърдена и за юридическите лица. На юридическите лица е призната и защита на „жилището“ по чл. 8 от Конвенцията, както и защита на тайната на кореспонденция по същата разпоредба. На организациите е признато и правото на свобода на религията по чл. 9 от Конвенцията. На образуванията (дори и търговски дружества) е признато и правото на свободата на изразяване по чл. 10 ЕКПЧ.

Поради това юридическите лица се ползват с широк кръг права по Конвенцията, а не само по отношение на правото на справедлив процес, каквито са по-известните решения на ЕСПЧ.

Същевременно ЕСПЧ разграничава дали съответното нарушение се отразяват по негативен начин на основната дейност на самото дружество или не. В хода на изложението са разгледани подробно различните критерии, съобразявани от ЕСПЧ при присъждане на неимуществени вреди на юридически лица. Такива са **1)** фирмената репутация; **2)** несигурността при планиране; **3)** нарушение в управлението на фирмата; **4)** на последно място, макар и в по-малка степен, безпокойството и неудобството, причинено на членовете на ръководството на фирмата

Изведени са и допълнителни критерии, които ЕСПЧ е взел под внимание при определяне на обезщетението за неимуществени вреди. Такива са например стресът и

фрустрацията (изнервяне), изпитани от служителите на дружеството; а също и безпокойство; емоционална нищета на управленския екип. Прави впечатление, че в някои от делата се приема, че тези чувства са причинени на самото дружество жалбоподател и/или на неговия управленски екип. Загубата от (действителни) възможности е допълнителен критерий, разглеждан от Съда. Тук се реферира най-вече към това, че ако не се бе осъществило нарушение на Конвенцията, то и резултатът от процеса много вероятно е могъл да бъде различен и в полза на жалбоподателя; или че нарушението е лишило жалбоподателя от възможността да постигне различен резултат, който от обстоятелствата по дело би могъл да се приеме за реална/действителна възможност.

Анализ се направи и на т.нар. „силна, но оборима презумпция“, че прекомерната продължителност на производството ще доведе до неимуществени вреди. Тъй като решенията на ЕСПЧ са задължителни за националните съдилища, то е налице една квази диспозиция, която задължава последните да съобразят поведението си така, сякаш този факт в диспозицията действително е настъпил.

Международния инвестиционен арбитраж също подхожда благоприятно при присъждане на обезщетения за неимуществени вреди в полза на юридическо лице. Отговорността е по-строга, което може да се обясни с обстоятелството, че всяка държава следва да гарантира спазване на двустранните договори за инвестиции, както и че самите граждани и юридически лица се доверяват на такива договори, за да влязат в правоотношения в съответната чуждестранна държава. Постановките тук не се отличават с никакви особености от тези, разгледани в практиката на Европейските съдилища.

3. Глава III:

Глава III „Обезщетение за неимуществени вреди на юридически лица у нас“ е разделена на три части. В първата част се разглеждат различните виждания на практиката и теорията у нас. Втората част е посветена на различни хипотези и усложнения във връзка с ангажирането на отговорността. В третата част е поставен на разглеждане въпросът за балансиране между свободата на словото и защитата на репутацията.

3.1. Въпросът за обезщетение на неимуществените вреди на юридически лица у нас:

В центъра на анализа на тази част от глава III е поставено висящото съвместно тълкувателно дело № 1/2023 г. на ОСНГТК на ВКС и I и II колегия на ВАС. Затова, на първо място, са разгледани именно различните виждания в практиката на върховните инстанции, но също така и на по-долните съдилища.

Тези актове, които застъпват отрицателната теза, възприемат до крайност виждането за нематериалното благо в динамика – целта, за която то се притежава и упражнява. Това се дължи на вкорененото търсене на „икономическа полезност“ на благото, което служи като основна характеристика и дефинира последното като имущество. Оттук увреждането на тази полезност, която служи за потенциално

увеличаване на имуществото на лицето, например чрез привличане на клиенти и партньори, бива възприемано като имуществена вреда.

В тези актове не се изследва въпросът за интереса в състояние на „статика“ – когато той все още не е предмет на разпореждане. Напротив, ако титулярът сам реши да наруши тази статика – например чрез акт на разпореждане с интерес, по-специално по отношение на такъв, свързан с личността – то обектът на предоставената защита се променя. При използване на благото в динамика – например преговори за сключване на конкретен договор при по-добри условия, благодарение на доброто име, то вредата би била имуществена. Благото се използва в динамика. Това разбиране би обяснило „текущите търговски интереси“, към които се реферира в практиката на Съдилищата на ЕС.

Актовете на ВКС, които допускат обезщетение за неимуществени вреди в полза на юридическо лице, са силно повлияни от практиката на ЕСПЧ. След 18.03.2019 г. върховната касационна инстанция следва утвърдителна посока в полза на признаване на възможността юридически лица да претърпят неимуществени вреди.

Въпреки това е налице известно противоречие, доколкото част от съставите на ВКС са били по-склонни да приемат т.нар. „диференциран метод“, а именно съобразяването на вида юридическо лице. Не може да се направи извод, че ВКС е достигнал до единна позиция по отношение на присъждане на неимуществени вреди в полза на всички юридически лица по националното ни право. В единия случай се реферира само към религиозни организации, което по-широко може да обхване всички юридически лица с нестопанска цел, а в другите случаи се реферира към нарушение на правото на ЕС – където приложение следва да намери принципа на ефективност.

В част от решенията също така не се прави разграничение между засягане на репутацията и създаване на състояние на несигурност.

Що се касае до теоретичните виждания у нас, на първо място е разгледана отрицателната теза. В голяма степен изходната позиция на тази част от теорията е свързана с целта, за която се притежава дадено благо. Приема се, че репутацията на търговеца е част от неговото предприятие и води до имуществена вреда. Оспорват се изводите, черпени от специални деликтни състави, както и от практиката на СЕС и ЕСПЧ. Дори е лансирана идеята, че възможността юридическите лица да претендират неимуществени вреди ще доведе до цензура.

В изследването е предложена критична позиция към част от положителната теза. Много често аргументите в полза на юридическите лица са свързани със специалните деликтни състави - чл. 631а, ал. 1 ТЗ, чл. 4 ЗОДОВ, чл. 76а ЗМГО-отм. (чл. 118, ал. 1 ЗМГО-нов), чл. 57а Закон за промишления дизайн, чл. 60а ЗСВ и чл. 74 ЗЗДискр., както и чл. 19, ал. 1, т. 3 от ЗЗТТ.

В дисертационния труд се заема тезата, че посочените разпоредби сами по себе си не извеждат възможността юридически лица да претендират неимуществени вреди. Чрез тях законодателят е предвидил съобразяване на поведението на извършителя, поради което се касае до санкционна функция на обезщетението. Това води до наличието на обективна неимуществена вреда.

По отношение на репутацията, в съчинението се предлага разглеждането ѝ в ретроактивен момент. Така същата може да бъде трупана с години и същевременно да бъде заличена за отрицателно време чрез увреждащо действие. Това заличаване или обезценяване на труда, средствата и времето, които са вложени за изграждането на реномето сред обществото, само по себе си накърнява неимуществено право. Това засягане не би могло да се поправи и не е възможно репутацията да бъде възстановена до нивото, на което е била преди увреждането.

На следващо място, заета е критична позиция по отношение на т.нар. диференциран подход - дали юридическите лица имат търговско качество или не. Отново тезата се ръководи от целта на притежавания интерес. Така при юридическите лица с идеална цел „благородността“ на преследваната цел обосновава, че неимущественото благо в динамика се използва само за нематериални цели. Затова увреждането на личността или нейните нематериални блага ще се отрази само в нейния морален патримониум и по този начин ще бъде неимуществена вреда.

В дисертационния труд се възприема тезата, че ако се признава правото на едно юридическо лице да претърпи неимуществени вреди, то тогава няма основание да се прави разлика във вида на самото юридическо лице. В този смисъл се прави разграничението, че не е едно и също да бъдеш и да имаш.

Аргумент в подкрепа на тази теза се черпи от известни случаи, в които на търговски дружества е признато правото да получат защита за нарушаване на техни религиозни права. Факт е, че много съвременни дружества се стремят да прокарат определен етичен кодекс и заемат специално отношение по повод религията и възможността техните служители, а и управленски екип, да я заявяват. Разбира се, това би предложило наличието на някои предпоставки. Така свободата на мисълта, съвестта и религията предполагат възгледи, които достигат определено ниво на убедителност, сериозност, съгласуваност и значимост.

Много юридически лица дори обявяват („тържествено“), че следват определени идеални цели – подобряване на околната среда, благотворителност и пр. Тук на проверка ще подлежи „искреността“ на обявени цели, като самото им фиктивно посочване не може да доведе до увреждане. В последния случай те не съществуват наистина – като разкриването на тази информация дори няма да е противоправно.

Университетите също могат да са търговски дружества, които преследват идеални цели и по този начин показват благородност на каузата. Действително юридическото лице с нестопанска цел по дефиниция има основно задача да развива и да постига тази цел, за която е създадено. То може да развива и търговска дейност, която следва да обслужва именно идеалната цел. При останалите юридически лица основната цел е търговска, но те могат да преследват и да развиват идеални цели, макар и второстепенни. Тук пропорцията е обърната и в това се състои разделителната линия.

Ето защо се предлага да се държи сметка какво благо/интересът, който е нарушен. Увреждането на идеалните цели, които съответното юридическо лице притежава, следва да се гледат в светлината на „последователите“ или лицата, които искат да се асоциират с него. От тази гледна точка, юридическите лица и по-специално

тези с идеална цел, могат да защитават квази колективен интерес. Именно чрез ангажиране на отговорност те могат да постигнат една удовлетворителна функция, а понякога и санкционна такава, на обезщетението спрямо лицата, които желаят да се асоциират със съответното юридическо лице или целите, които то преследва.

Акцент е поставен и върху друг значим въпрос, а именно дали е налице законодателна пречка за допускане на обезщетение за неимуществени вреди в полза на юридическо лице. Застъпва се тезата, че законодателят не е избрал ограничителен подход, нито е приел изрична норма, която лишава юридическите лица от възможността да претендират такива вреди. Липсват разпоредби като § 253 (2) BGB или като § 1330 ABGB, която ограничава вредите при накърняване на честа само до претърпени загуби и пропуснати ползи. Не са ограничени и случаите, в които е допустимо присъждането на неимуществени вреди.

Особено място е посветено на реалното съществуване на юридическото лице. Именно фикционната теория за съществуването на юридическото лице е в основата на отказа на много юристи да свържат този субект с неимуществените вреди. Реалистичната теория, която е възприета и у нас, обоснова реалното съществуване на юридическото лице.

В тази връзка наистина накърняването на добро име може да доведе до загуба на имуществото. Но чрез възстановяването на имущественото състояние на юридическото лице, не можем напълно да възстановим доброто му име, защото в него е породена качествена промяна. А всички последици от засягането, които не подлежат на пазарна размяна, представляват неимуществени вреди. Затова изведеното разграничение, че не е едно и също да бъдеш и да имаш, изглежда особено подходящо. Така обезщетението за имуществени вреди компенсира вредите, нанесени върху имуществото на юридическото лице, докато това за неимуществената вреда компенсира вредните изражения, нанесени на индивидуалността на юридическото лице.

В изследването се споделя теорията за приписване (*Attribution theory*) на определено състояние на ума на дадени физически лица като такова на самото юридическо лице. От една страна, такава може да се изведе от органното представителство. От друга страна, аргумент в подкрепа на тезата е разбирането на ВКС при намерението за увреждане“ (*animus nocendi*) по отменителен иск. В няколко решения на върховната инстанция такова намерение се приписва на управителни органи на юридическото лице.

Всъщност юридическите лица позволяват проследяване на тяхното съзнание и „искреност“, за разлика от физическите лица. Особено при днешното развитие на отношенията, където много процеси са дигитализирани, а данните по някакъв начин съхранявани. Много по-лесно е да се установи промяната на отношенията, както и каква е движещата сила за тях и то по обективен начин. Така например могат да се проверят обработените часове, реализирането, съответно забавянето на проекти. В много юридически лица (независимо от вида им) работниците и служителите попълват периодично анкети. Може да се наблюдава и процесът на напускане на работници/служители и така нататък.

Отделено е внимание на потенциалната наказателна отговорност за юридически лица. Реалното съществува на юридическото лице е основание за налагането на наказателна отговорност. Ако е възможно да се приеме, че едно юридическо лице съществува достатъчно реално, за да бъде извършител на престъпления, то защо да не може да се признае, че то е толкова реално и за да понесе неимуществени вреди? Ето защо чувството за симетрия налага да се признае възможността на тези лица да бъдат обезщетени за неимуществени вреди.

По отношение на проявлението на неимуществените вреди се приема, че „оценката“ на вредата следва да е свързана и с последиците от вредоносното събитие, които могат да бъдат икономически. Така толкова повече е засегнато нематериалното благо, колкото по-значими са те. Затова при оценяването се преплитат имущественият (патримониален) и нематериалният (екстрапатримониален) аспект. Без посоченото разграничение, често това обърква юристите и води до неправилното заключение, че всъщност се обезщетяват само имуществени вреди.

„Стойността“ на неимуществения интерес зависи от ролята му в развитието на дейността на юридическото лице. Не всеки от тези интереси, бил той икономически или нестопански, въздейства еднакво върху битието на юридическото лице. Следователно тяхната „стойност“ ще е различна. Най-важни ще са тези, които са пряко свързани с основаната дейност на юридическото лице.

Търговската репутация може да се приеме и като „убеденост на неопределен кръг лица в надеждността, благоприличието, компетентността на юридическото лице в отношенията с партньори и други дейности“. В този смисъл доброто име може да се засегне в различни степени. Едно ще е значението, ако дружеството е обвинявано, че заблуждава или измамва своите клиенти. Друго е положението, ако същото дружество е обвинявано, че е замесено в политически скандали. Същевременно и внушаването на подостовременно съмнение относно съществено качество на юридическото лице е по-разрушително, отколкото атакуването му по „брутален начин“. В последния случай съмненията ще изглеждат преувеличени и засягането на обема на интереса няма да е толкова значимо.

За юридическото лице съществува произведен нематериален интерес от нормално функциониране и извършване на проектираните дейности. Така увреждането може да се отрази и върху този интерес, като доведе до отказ от отпускане на заеми или на застраховане за трудова злополука, застраховка на имущество и така нататък. Неговите служители могат да напуснат, съответно да се намали нивото на компетентност сред кадрите на юридическото лице. Засягането може да лиши юридическото лице от участие в определени конкурси и лишаване от награди, като например „работодател на годината“. В този аспект липсва пряка имуществена изгода.

В изследването се оспорва виждането, че приложение следва да намери чл. 162 ГПК. Тази разпоредба рискува да застраши правната сигурност. Това е така, тъй като разпоредбата дава възможност на съда да определи изцяло размера на иска по свое усмотрение, което превръща вредите в чисто субективна концепция. Такава преценка не подлежи на по-особена мотивация и не се привързва с практиката по подобни случаи. А

необвързаността на всеки състав с този признак създава несигурност и непредвидимост в отношенията между страните. Критерият за справедливост, от друга страна, е обективен. Макар отново да се касае до форма на вътрешно убеждение на съда, справедливостта задължава решаващия състав да съобрази различни обективни фактори и по този начин неговата преценка би подлежала на контрол.

3.2. Хипотези за ангажиране на отговорност:

Тази част цели да разгледа различните предпоставки за ангажиране на деликтната и договорната отговорност за неимуществени вреди.

Акцент е поставен между понятието за противоправност и сближаването му с понятието за вина. Оттук се наблюдава интересен феномен, а именно асимилирането на вредата от вината в областта на неимуществените вреди.

Това се дължи на следните особености - защитата на даден нематериален интерес намира своя път в от една от тези две възможности – **1)** приемането на стандарт за поведение, чиято цел е защитата на признат (изрично или имплицитно) интерес (негативна формулировка чрез задължение за субекта) или **2)** чрез „освещаването“ на субективно право (положителна формулировка чрез извеждане на субективно право). Оттук нарушението на даден стандарт (който обикновено се приравнява на вина в гражданското право) е от такова естество, че да доведе до увреждане на защитавания интерес.

По този начин вината и вредата ще са поставени в един механизъм - взаимността на правото и задължението - която е в основата на нарушението на едното и неизпълнението на другото.

Намесата, а дори и нарушението на правата на личността обаче може да бъде оправдана от наличието на едно конкуриращо право в обществен интерес. Такова право например е свободата на словото, която налага обществото да бъде информирано за значими въпроси. А тъй като едно и също действие може да е едновременно противоправно или обществено полезно, то е налице засилване на ролята на вината.

Доказването на вината би предположило настъпването на една типична за нарушаване на стандарта за поведение (противоправност/вина) неимуществена вреда. С други думи, тъй като предметът на правонарушението и предметът на вредата са приравнени, доказателството за първото се счита за доказателство за второто. Това се осъществява чрез извеждането на презумпции, наложени от практическата трудност да се съберат доказателства за самите неимуществени вреди. По този начин виновното противоправно поведение ще е достатъчно условие за гражданската отговорност, дори и без да се изследва подробно наличието на вреда. Именно този аспект се наблюдава при анализа на практиката на съдилищата на ЕС при ангажиране на отговорност на Съюза.

На следващо място, внимание е отделено и на усложнения при причинната връзка. В центъра на тази част е поставено увреждането, причинено от множество деликвенти. Целта на изследваната част е да се даде отговор на това, дали при множество публикации срещу един и същ субект ще се стигне до една вреда и как ще отговорят всеки от извършителите.

Поради тази причина се предлага възприемането на т.нар. алтернативна и кумулативна причинна връзка. Най-общо за „алтернативна причинна връзка“ се говори, когато приносът на всеки от извършителите би могъл сам да причини вредите, но не е сигурно кой от двамата или повече дейци в действителност е причинил вредите. В този смисъл всички предпоставки за ангажиране на отговорността на деликвента са налице, освен тази за причинната връзка. Но и в този случай деянието следва да е от естество да причини вредата.

Друг вид несигурност в причинната връзка се разглежда през призмата на т.нар. „кумулятивна причинна връзка“. За нея се говори, когато вредата в количествено отношение не би настъпила, ако всеки от съпричинителите не беше допринесъл за това. Тук обаче е неясно в каква степен всеки от тях е допринесъл.

В дисертационния труд се заема тезата, че натрупването на няколко публикации в относително кратък период между тях и в рамките на не повече от месец накърняват продължително само едно благо, и по този начин водят до един вредоносен резултат. Направено е предложение *de lege ferenda* допълване на разпоредбата на чл. 53 ЗЗД.

По отношение на определяне на размера на справедливото обезщетение, в дисертационния труд се заема позицията, че при определяне на справедливо обезщетение, съдът следва да изложи конкретните обстоятелства, а срещу всяко едно от тях да постави една приблизителна оценка. В противен случай, както и често се наблюдава, съдът просто изброява различни обстоятелства, но в крайна сметка не става ясно откъде е изведена „справедливата“ сума. Затова се предлага изготвянето на таблици с размерите на обезщетенията, които да се обновяват периодично.

Що се касае до договорната отговорност, то при разглеждането на неимуществените вреди тя борави с вече възприетите от деликтното право разбирания. В тази част се обосновава, че неизпълнение е възможно да доведе както до влошаване на положението на кредитора чрез накърняване на съществуващата му репутация (негативна неимуществена вреда), така и до пропускане на възможността последната да бъде увеличена чрез договора (позитивна вреда).

С други думи, неизпълнението може не само да не увеличи нематериалния актив, но и до увреди съществуващо ниво на този актив, както и на други нематериални блага. Не са изключени и случаи, в които договорната връзка се сключва за избягване на отрицателна промяна. Затова договорната отговорност, в хипотезата на неимуществени вреди, защитава едновременно позитивния и негативния интерес на кредитора.

На следващо място са дадени различни примери, в които могат да се причинят неимуществени вреди от неизпълнение на договор. По-чиста изглежда хипотезата на договорите, с които се отдава вещь или лиценз за използване на интелектуална собственост. Договорите за спонсорство също са подходящи, доколкото длъжникът може не са да не изпълни договорното си задължение, но и дори навреди на името на юридическото лице.

Всеки отделен случай подлежи на преценка, по-конкретно по това дали договорът включва съществен елемент, насочен към нематериален интерес. Такъв е случаят, ако страните желаят увеличаване на обема на неимуществения интерес – било то репутация

на самото дружество, репутация на марката или на самия продукт. Неизпълнението на тези договорни връзки ще рефлектира неблагоприятно и върху наличния до момента обем на нематериален интерес, което налага едновременната защита както на позитивния, така и на негативния интерес на кредитора.

3.3. *Балансиране между свободата на словото и защитата на репутацията:*

Предмет на изследване в тази част е откриване на баланс между два конкурентни интереса, единият индивидуален (защита на репутацията), а другият обществен (свободата на словото).

Въпросът е поставен през призмата на злоупотребата с право, който според мен се ръководи от принципа на пропорционалност. Във връзка с него следва да се извърши преценка дали поведението на едно лице нарушава баланса между легитимната цел (да се информира обществото по значим обществен въпрос) и тежестта, която друго лице се налага да понесе (разкриване на позорящи за него обстоятелства). Оттук и интересът, за който се използва правото (например за преследване на търговски цели увеличаване на печалбата, посещения на електронната страница и прочие, чрез разкриване на непроверена информация/обстоятелства от личния живот на някого) ще надхвърля посочената легитимната цел и по този начин ще разкрие недобросъвестно упражняване на правото. И обратно, интересът, който се преследва с предявяване на иск (да се окаже натиск върху ответника) също би надхвърлил легитимната цел от предоставяне на защита на нарушено субективното право.

Критикувано е изразеното опасение, че легитимирането на юридическите лица да претендират неимуществени вреди ще ограничи свободата на словото. Всъщност тези аргументи касаят възможността от пораждаване на т.нар. „смазващ ефект“ (*chilling effect*). Този ефект се определя като явление, при което отделни лица или групи се въздържат от изразяване на мнение от страх да не нарушат закона. Той не касае самата материалноправна легитимация на лицата, а внася особеност при предпоставките за пораждаване на отговорността, възможността за осъждане, както и тежестта на санкцията от дадено поведение.

Въпросът касае възможността юридическо лице да се позове на защита на репутацията, съответно на доброто име като ограничения пред свободата на словото. Поради това релевантно е или тълкуването на Конституцията на Република България (на чл. 39 и чл. 41, а именно дали „накърняване на правата и доброто име на друго“ касае само физически лица), или тълкуването на чл. 8 и чл. 10 § 2 от Европейската конвенция за защита на правата на човека. И двата случая стоят извън правомощията на ВКС и ВАС.

Акцент е поставен и върху Anti-SLAPP защитата. Тя не може да служи за контрааргумент за изключване на материалното право, а определя само границите на упражняване на субективното право, като следва да осигури справедлив баланс. Нейната цел е изключване на злоупотребата с процесуални права, а не да лишава даден субект от защита. Разглеждането на въпросите е отразено и в предложението *de lege ferenda*.

Що се касае до границите на свободата на словото, предложен е анализ на българското обективно право и съдебна практика, а след това е извършено сравнение с постановките, приети от ЕСПЧ.

При анализ на практиката на ЕСПЧ по проблематиката на свободата на словото се установи, че Съдът се въздържа да даде категоричен отговор дали защитата на репутация на юридическите лица попада в приложното поле на чл. 8 от Конвенцията. Понякога ЕСПЧ оставя въпроса „открит“, като изхожда с предположение, че чл. 8 е приложим. Въпреки това чл. 10 § 2 от Конвенцията предвижда защита на репутацията на другите лица, включително на юридически лица. А според практиката на Съда, в случаите, които изискват правото на зачитане на личния живот да бъде балансирано с правото на свобода на изразяване, резултатът от жалбата теоретично не би трябвало да се различава в зависимост от това дали тя е подадена в Съда по чл. 8 от Конвенцията от лицето, което е било обект на изявлението, или по чл. 10 от лицето, което е направило изявлението.

Разгледана е и защитата на публичен орган. В този смисъл националните съдилища следва да отчитат при преценка на баланса, че ищецът е публичен органи или юридическо лица с държавно участие, като е много вероятно завеждане на дело за клевета да не преследва легитимните цели по чл. 10 § 2 от Конвенцията. В този случай публичният орган следва да предприеме действия към формиране на обществен дебат, а не да се насочва директно към дело за клевета и да защитава доброто си име. Още повече, че публичните органи получават по-голяма възможност за гласност и разпространение на информация.

Съдът също така допуска, че големите мултинационални компании поначало не са лишени от право на защита, нито пък се обръща доказателствената тежест за ответниците да установят истинността на твърденията си.

Съдът извършва преценка за значимостта и въздействието на самото дружество, за да открие баланс между различните интереси. Същевременно частните лица, сдруженията и други юридически лица с нестопанска цел подлежат на по-внимателен анализ, като границите на допустимата критика са по-широки в зависимост от тяхното участие в обществен дебат.

Отразени са и журналистическите стандарти, неспазването на които би довело до противоположност. ЕСПЧ извежда при преценка на баланса между различните интереси следните предпоставки: 1) приносът на въпроса към дебат от обществен интерес; 2) степента на известност на засегнатия; 3) темата на новинарския репортаж; 4) поведението на засегнатото лице, предхождащо публикацията; 5) съдържанието, формата и последиците от публикацията. Когато публикацията съдържа снимков материал, следва да се проверят и обстоятелствата, при които са направени снимките.

Основно разграничение се направи и между оценъчните съждения и твърденията за факт. Оценъчните съждения не водят до отговорност, но при следното уточнение – същите следва да почиват на реално осъществили се факти. Ако се прави оценъчно съждение върху факти, които не са обективни, то отново би било налице клевета, която се маскира под съждение. Според Съда следва да се има предвид, че на тази основа твърденията по въпроси от обществен интерес могат да представляват по-скоро оценъчни съждения, отколкото твърдения за факти.

Не на последно място, според Съда всяко негативно стереотипизиране на дадена група, когато достигне определено ниво, е в състояние да повлияе на чувството за идентичност на групата и на чувството за себеуважение и самоувереност на нейните членове. От тази гледна точка, юридическите лица с нестопанска цел са призвани да защитават своите последователи или хората, които се асоциират с тях. Те са длъжни да защитят доброто си име, тъй като всеки свързан с тях не следва да се срамува или изпитва дискомфорт от този факт. В този смисъл на това юридическо лице може да се припише защитата на (колективен) нематериален интерес и по този начин да се уважи идеалната цел, която обуславя съществуването му.

Важно уточнение е направено и по отношение на преценката на обезщетението. ЕСПЧ е извел правило за разумно съответствие на обезщетението с накърняването на репутацията. Така в някои случаи ЕСПЧ приема, че засилен контрол за пропорционалността на присъдената сума може да бъде предизвикан от величината ѝ в абсолютно число или в сравнение с присъдените суми по други дела за клевета. В други случаи Съдът е използвал референтна сума, за да постави в перспектива решението, постановено по конкретно дело за клевета, като например месечния доход на жалбоподателя, средния доход в определена професионална област или присъдени обезщетения на националните съдилища в други видове производства.

В тази връзка се заключава, че националните съдилищата трябва да отчитат вероятното въздействие на решенията си не само върху отделните дела, с които са сезирани, но и върху медията като цяло. Обезщетението може да не е тежко само по себе си, съответно може да не е изключително сериозно, но да води до т. нар. „смразяващ ефект“. В този смисъл националният съд следва да извърши задълбочена преценка как неговото решение ще рефлектира върху останалите лица.

Заключение:

Резултатите от изследването и направените във всяка глава изводи са представени в обобщен вид в заключението. Представени са и направените в рамките на изложението предложения за усъвършенстване на нормативната уредба.

III. Основни приноси моменти на дисертационния труд и предложения de lege ferenda

На първо място, един от основните научни приноси на представения дисертационен труд според мен се състои в подробното очертаване и внасяне на нова светлина върху понятието за неимуществена вреда. Това, от своя страна, отваря вратата за научна дискусия и промяна във възгледите на теорията и практиката, не само по отношение на основния въпрос, но въобще по тематиката за неимуществени вреди.

С цел по-детайлен преглед на посоченият по-горе, а и останалите научни и научно-приложни приноси, същите ще бъдат обобщени, както следва:

- 1) Извеждане на основните елементи на неимуществените вреди, по-специално:
 - разграничението на състоянието на интереса в статика и динамика;

- наличието на материален носител за дадени нематериални интереси – което е в основата на отграничаването между вредата като увреждане на субективно право и последица от увреждането;
 - обосноваване, че някои интереси имат предимно индивидуално значение, а други предимно социално значение;
 - предложение разделителната линия между имуществени и неимуществени вреди да се търси не върху възможността за парична оценка, а върху достъпността на интереса за пазарна размяна;
- 2) Отграничаване на функциите на гражданската отговорност в зависимост на накърнения нематериален интерес, по-точно:
- Компенсаторна функция – която отразява на всички проявления на вредата и придаването на справедлива оценка на всяко едно от тях;
 - Удовлетворителната функция – която търси една качествена еквивалентност между неимуществените вреди и удовлетворението, до което обезщетението предоставя достъп.
 - Нормативната функция – където обезщетението вече не действа върху последиците от нарушението за пострадалия, а върху увреждащия факт и условията на неговото настъпване, за да ги санкционира или дори да ги предотврати. Тази функция има предимно морален ефект, а не икономически.
 - Санционната/стимулиращата функция – която цели превенция срещу извършване на правонарушения, и играе роля на стимул за полагане на по-голяма грижа. При тази функция моралният ефект на обезщетението не е достатъчен.

Изведено е, че една от тези функции е водеща при определяне на обезщетението, като това зависи от вида на засегнатия нематериален интерес.

- 3) Приносен характер има анализът на възможните средства за преустановяване на нарушението, както и други форми на обезщетение. В това отношение е представен нов поглед към режима за преустановяване, а именно чрез фигурата на „смушението“, която може да се разграничи от вредата.
- 4) Подробен анализ на практиката на съдилищата на ЕС и извеждане на разбиранията за репутация на продукта, както и на марката. Изведени са подробно различните функции на марката, както и възможността за тяхното увреждане.
- 5) Самостоятелен приносен характер има изследването на различните критерии в практиката на ЕСПЧ при преценка на обезщетението за неимуществени вреди на юридическо лице и тяхното пренасяне в националния правен ред.
- 6) „Преразглеждане“ на т.нар. „диференциран подход“ чрез разграничение на засегнатото благо/интерес, а не чрез вида на юридическото лице.
- 7) Извеждане на възможността юридическо лице да претендира неимуществени вреди чрез потенциална наказателна отговорност и обосноваване на т.нар. „теория на приписването“ на определено състояние на ума.

- 8) Разграничение между „оценка“ на вредата чрез отразяване на неблагоприятните последици след увреждането и „стойност“ на нематериалния интерес съобразно значението му в развитието на дейността на юридическото лице.
- 9) Представяне на допълнителни аргументи за допускане на възможността юридическите лица да претендират неимуществени вреди. В частност отхвърляне на приложението на чл. 162 ГПК.
- 10) Самостоятелен приносен характер притежава изложението, посветено на извеждане на вредата от вината.
- 11) Приносен характер има изследване на въпросите за причинна връзка, по-конкретно на представяне на идеята за алтернативна и кумулативна причинна връзка.
- 12) Задълбочен анализ на въпросите, свързани със свободата на словото в практиката на ЕСПЧ. В това отношение е предложено разграничаване на подхода в зависимост вида, но и от влиянието на юридическото лице, както и ангажираността му в обществен дебат.

В представения дисертационен труд са направени следните предложения *de lege ferenda*:

1) За допълване на чл. 52 ЗЗД, чрез добавяне на второ и трето изречение в ал. 1, както и добавяне на ал. 2 и ал. 3, които да гласят:

„Чл. 52 (1) Обезщетение за неимуществени вреди се определя от съда по справедливост. *Ищецът може да не посочва размер на търсеното обезщетение, като го остави на преценката на съда. В този случай ищецът може да обжалва размера на присъденото обезщетение, само ако то е явно несправедливо ниско.*

(2) *При нарушаване на лично неимуществено право (като добро име, репутация, чест, достойнство или личен живот), пострадалият може да поиска от съда да признае факта на нарушението. Съдът може да разпореди публикуване на решението относно нарушението, както и да постанови други подходящи мерки за преустановяване или забрана на действия, които нарушават или застрашават лично неимуществено право.*

(3) *Мерките по ал. 2 се прилагат съответно и при нарушаване или застрашаване на други нематериални блага, защитени от закона“.*

2) За допълване на чл. 53 ЗЗД чрез добавяне на ал. 2, ал. 3 и ал. 4, които да гласят:

Чл. 53. (1) Ако увреждането е причинено от неколцина, те отговарят солидарно.

(2) *За причинената вреда отговарят солидарно и лицата, които са я причинили, работейки независимо един от друг, ако не могат да се установят техните приноси в причинената вреда.*

(3) *Когато вредата е причинена от някое от две или повече лица, които по някакъв начин са свързани помежду си, а не може да се установи кое от тях е причинило вредата, тези лица отговарят солидарно.*

(4) *Отношенията между солидарните длъжници с уреждат с оглед на тежестта на вината на всеки от извършителите и приносът за настъпване на вредите. Ако приносът не може да се определи, всеки отговаря по равно, освен ако с оглед на обстоятелствата е справедливо различно разрешение.*

3) За допълване на чл. 394 ГПК чрез добавяне на ал. 2, която гласи:

Чл. 394. (1) Съдът може да допусне обезпечение на иска за пълния му размер или само за онези части, които са подкрепени с достатъчно доказателства.

(2) *При обезпечение на иск за неимуществени вреди съдът извършва преценката по ал. 1, като съобразява съотношението между претендирания размер на обезщетението и размера, присъждан по сходни случаи. В случай, че не са налице сходни случаи, съдът взема предвид обстоятелствата по чл. 52 ЗЗД, използвани за определяне на размера на неимуществени вреди.*

IV. Публикации във връзка с дисертационния труд

1. Генчев, И. „Могат ли юридическите лица да търпят неимуществени вреди и подлежат ли те на обезщетяване“, публикувана на 13.03.2023 г. в електронно издание Lex.bg (ЛексБГ), ISSN 2682-9606, достъпна онлайн: <https://news.lex.bg/могат-ли-юридическите-лица-да-търпят-н/>

1.1. Публикувана и в сп. Търговско право, С.: бр. 2/2023, с. 81-104, ISSN 0861-6892

2. Генчев, И. „Критерии за обезщетяване на неимуществени вреди, причинени на юридически лица“, публикувана на 10.04.2023 г. в електронно издание Lex.bg (ЛексБГ), ISSN 2682-9606, достъпна онлайн: <https://news.lex.bg/критерии-за-обезщетяване-нанеимущес/>

3. Генчев, И. „Въпроси на причинната връзка при увреждане, причинено от множество лица“ сп. Търговско право, бр. 3-4/2023, с. 99-120, ISSN 0861-6892;

4. Генчев, И. „Още веднъж за неимуществените вреди и възможността юридическите лица да ги претърпят“, публикувана на 27.08.2024 г. в електронно издание Lex.bg (ЛексБГ), ISSN 2682-9606, достъпна онлайн: <https://news.lex.bg/Още-веднъж-занеимуществените-вреди-и-възможността-юридическите-лица-да-ги-претърпят/>

UNIVERSITY OF NATIONAL AND WORLD ECONOMY
Department of Private Law

"NON-PECUNIARY DAMAGE SUFFERED BY A LEGAL PERSON"

ABSTRACT

of a dissertation work
awarding "Ph.D." degree
in the professional field 3.6. "Law" (Civil and Family Law)

by

Ivan Genchev Genchev

Supervisor:

Assoc. Prof. Ph. D. Miroslav Mitev Dimitrov

Sofia, 2025

Contents

I. General characteristics of the dissertation	28
1. Necessity and relevance of the research:	28
2. Subject, aim and method of the study:	28
3. Scope and structure of the thesis:	30
II. Summary of the thesis	30
1. Chapter I:	30
1.1. Historical analysis:	30
1.2. Defining non-pecuniary damage:	31
2. Chapter II:	34
2.1. Comparative legal analysis:	34
2.2. Analysis of the practice of international courts/judicial bodies:	35
3. Chapter III:	37
3.1. The issue of compensation for non-pecuniary damages of legal persons in our country:	37
3.2. Hypotheses of liability:	41
3.3. Balancing freedom of speech and protection of reputation:	43
Conclusion:	45
III. Main Contributions of the Dissertation and Proposals de lege ferenda	45
IV. Publications relating to the thesis	48

I. General characteristics of the dissertation

1. Necessity and relevance of the research:

The dissertation is devoted both to the possibility for legal entities to suffer, respectively to obtain compensation for non-pecuniary damages and to this type of damages in general.

Although non-pecuniary damages have been widely discussed in Bulgarian legal literature and case law, there has been no in-depth theoretical analysis. This makes it difficult for lawyers to formulate a clear and adequate definition, which is why damages are often limited to pain and suffering. Proponents of the view that legal persons can suffer such harm have difficulty in justifying it and are guided mainly by a sense of justice.

On the other hand, over the last few years, this type of damage has gradually been placed at the center of numerous legal disputes, leading to two landmark interpretative decisions. These are the *Interpretative decision 4/2012 of the GACCC¹ of the SCC²* - which accepted the possibility of non-pecuniary damages to be compensated also in case of contractual liability, and the *IDecs. 1/2016 of the GACCCC³ of the SCC* - which expanded the circle of persons entitled to claim such damages in the event of the death of a close relative.

The current discussion is the subject of a new joint interpretative case No. 1/2023 of the GACCCC of the SCC and the I and II Collegiums of the SAC⁴ - and focuses on the possibility for a legal entity to suffer such damages, exclusively challenges the concept of non-pecuniary damages. In this context, the issue has acquired an extremely practical significance.

Some of the issues concerned the freedom of speech and were aligned with the promotion of the Anti-SLAPP movement. At the same time, there has been an upsurge of interest in adopting injunctive relief. This has left a plethora of question marks awaiting answers from both theory and practice, especially now.

All of the above determine the need for a deeper study of non-pecuniary damages as well as their manifestations in legal entities. Accordingly, it is necessary to analyse the possibilities of protection of these subjects when their intangible goods are harmed. It is also necessary to examine in greater depth the issues relating to freedom of expression in the context of the possibility for a legal person to claim compensation for non-pecuniary damage.

2. Subject, aim and method of the study:

The dissertation is predominantly inspired by the clarification of the concept of non-pecuniary damage and the protection of intangible interests/goods. The subject of the research is the objective Bulgarian civil law and the provisions that regulate the civil liability in case of both tort and breach of contract. The European Union law and provisions of the European Convention on Human Rights, which are directly applicable in our national law, are also examined. In this regard, the autonomy of the concept of moral/non-material damage in EU

¹ General Assembly of the Civil and Commercial Colleges

² Supreme Court of Cassation.

³ General Assembly of the Criminal, Civil, and Commercial Colleges

⁴ Supreme Administrative Court.

law and under the ECHR is scrutinized. The standards to be applied by the state in balancing freedom of expression under Article 10 ECHR are also considered.

The exposition reflects on the historical trajectory of the protection of non-pecuniary interests, the different theories and understandings of the various issues both historically and comparatively in relation to non-pecuniary harm.

In this respect, the presentation devotes a special place to the functions of civil liability through the prism of non-pecuniary damage. Necessarily, some issues are explored in relation to legal persons so that non-pecuniary damage can be accommodated. In order to make the exposition complete, the conditions and some specific features for the imposition of liability in tort and contract are examined. Issues relating to the possibility of injunctive relief and other forms of compensation for non-pecuniary damage, as well as to freedom of speech, have not been left unaddressed.

Outside the scope of the present study remain the problems related to the genesis of legal persons and their definition.

The main objective of the research is to present a comprehensive analysis of non-pecuniary damages, the possibilities specific features of their compensation, not only for legal persons, but also for all subjects of law in general. Taking into account the laconic regulation regarding non-pecuniary damages, their compensation, and the gaps regarding the possibilities of stopping the violation, the present study is tasked with making proposals for updating the legislative framework.

In view of what has been said so far, the main objectives of the presented work are to provide answers to the following research tasks:

- Deriving a definition of non-pecuniary damage by outlining its characteristics;
- Analyzing the functions of civil liability through the prism of non-pecuniary damage, and their application to different types of non-pecuniary damage;
- A detailed analysis of the possibility, respectively the main manifestations of non-pecuniary damage that can be suffered by a legal person - both at national level and in the case law of the European Courts (ECJ and ECtHR);
- Examination of certain issues under the various conditions for the occurrence of tort and contractual liability for compensation for non-pecuniary damage by a legal person;
- Examination of issues relating to the freedom of speech, where one of the main practical impacts of the proposed work is seen clearly.

Therefore, in conducting the research, the dissertation uses the classical methods in the field of legal sciences - general scientific methods such as the critical- analytical, formal-logical, historical, legal-dogmatic and comparative law methods.

The historical method is used to trace the emergence and development over time of the protection of intangible interests, respectively the derivation of non-pecuniary/moral damages, both in foreign legislation and in Bulgarian legislation.

The comparative law method focuses mainly on the law and jurisprudence in the French legal circle, but does not neglect the German legal circle and the Common law tradition. The

conclusions reached through this approach can be useful for both case law and the legislator in the process of developing the legal framework for non-pecuniary damage.

3. Scope and structure of the thesis:

The submitted dissertation is 293 pages long, structured into a title page, a table of contents, an introduction, a three-chapter exposition, a conclusion and a bibliographical reference. In the structure of each chapter, separate paragraphs are set out. The paragraphs contain separate thematically structured headings and subheadings at several levels, indicated by Arabic numerals. 110 Bulgarian and 43 foreign sources are used. A total of 1128 footnotes have been made.

II. Summary of the thesis

Structurally, the dissertation follows the classical division into an introduction, a body and a conclusion.

In the *introduction* of the thesis first outlines the issues related to non-pecuniary damages, which inspired and challenged the author for the proposed research. Next, the relevance of the research is justified, as well as its subject and purpose. The various issues that have been addressed in the dissertation chapters are outlined.

The statement is divided into three chapters, which can be summarized as follows:

Chapter One examines the historical development of the protection of non-pecuniary interests (§ 1), after which a definition of non-pecuniary damages is proposed through their main features (§ 2); Chapter Two provides a comparative legal analysis in foreign legislations regarding non-pecuniary damages suffered by legal persons (§ 1), after which the analysis covers the practice of international courts/judicial bodies (§ 2); Chapter Three examines the different views in case law and theory on the issue of compensation for non-pecuniary damage to legal persons in Bulgaria (§ 1), followed by an examination of the various hypotheses for engaging liability (§ 2), and finally the question of balancing the freedom of speech and protection of reputation (§ 3). Their main content is outlined below.

1. Chapter I:

Chapter I, "Development of the Concept of Non-Pecuniary Damages and Their Definition," of the essay is divided into two parts. The first part examines in detail the genesis and historical development from Roman law to the creation of modern codifications of the concept of non-pecuniary damages. In the second part, the various aspects of non-pecuniary damage are theoretically presented and distinguished so as to derive a satisfactory definition of this concept.

1.1. Historical analysis:

As far as the historical aspect is concerned, some important remarks are made at the very beginning of the exposition. One of them is related to the etymology of the word *pecunia*, which in its basic meaning is taken as "money". The view is that this word is connected with

cattle, since in ancient times wealth was expressed precisely in the possession of cattle and land. The later minting of coins and the fact that such exchange historically preceded sale are reflected. Money in this sense serves as a form of exchange, supporting the exchange of goods.

The above clarification is important and finds its place later in the exposition. In fact, Roman jurists equated things with their value, which allows for an explanation of why non-pecuniary damage is understood today as that which cannot be valued in money.

Next, the figure of *poena* is examined, which is presented as a means of finding an equivalent to the infringed intangible right. To a large extent, it is this figure that is the prototype of the satisfaction function of damages.

Attention is paid to the tort of *iniuria* and its difference with and *damnum iniuria datum* under the *lex Aquilia*. The development of the figure of *interesse* and of the affective interest is traced, not only in Roman law, but subsequently to the adoption of modern codifications.

Particular attention is paid to the different concepts of indemnity that have been adopted on the continent. The development of the idea of restitution in kind is traced, as well as its relevance to non-pecuniary damages. The concept of punishment of the tortfeasor, respectively the idea of compulsion to fulfil the obligation is examined.

It should be taken into account that the struggle between different academic schools and conceptual understandings, as well as the attempt to overcome certain limitations of Roman law, have left the issue of the protection of intangible interests unresolved. Historically, such compensation has arisen as an additional protection of the economic interests of the parties.

In this connection, the considerations of non-pecuniary/material damages in the creation of modern codifications in France, Austria, Germany, as well as in English jurisprudence, are examined. In this sense, it is argued that the Industrial Revolution had a 'favourable' influence on the adoption of the concept of non-pecuniary damages. In this period, claims increased significantly and some restrictions from Roman law were abandoned.

The influence of the different concepts in Bulgaria after the Liberation of 1878 is traced until the adoption of the current OCA⁵. Four periods of development have been distinguished in this respect, with the main theoretical and practical controversy relating to so-called 'pure' and 'mixed' moral damages. It is in the pursuit of 'pure' moral damages that the feelings of the person affected come to the fore. The author's view is expressed that after this point the idea that non-pecuniary damage constitutes pain and suffering began to be imprinted on the legal consciousness of lawyers.

1.2. Defining non-pecuniary damage:

In terms of the definition of non-pecuniary damage, the study analyses the different explanations. First, it examines the different views on damage, namely whether it constitutes the mere infringement of a subjective right (as well as any legally protected interest) or a consequence of the infringement of that subjective right/interest. Non-pecuniary damage allows for the expression of both the infringement of the relevant interest/good and the consequence of that infringement.

⁵ Obligations and Contracts Act.

In order to explain this distinction, it should be made clear that non-pecuniary damage has multiple identities. Some of these interests have a certain material support, the damage to which will cause non-pecuniary damage as a consequence. Conversely, in the case of those intangible interests which do not have a material support, the harm will consist in the impairment of the good itself. Here, that harm is only a consequence of the injury, not a consequence of it.

In defining the concept of non-pecuniary damage, some important clarifications have been made.

On the one hand, the line of demarcation proposed by the theory, namely that non-pecuniary damage cannot be calculated in monetary terms, has been deemed inaccurate. On the contrary, the availability of the non-pecuniary interest for market exchange is a much more appropriate criterion.

On the other hand, the inaccessibility of an interest for market exchange does not make the interest intangible in the first place. This is only a consequence. Its intangible nature makes it inaccessible for exchange.

On the third hand, moral / extra - patrimony is related to the being of the person and his existence, as well as to other intangible interests recognized by law. The violation of their volume causes a corresponding change in everyday life.

The idea that the demarcation of this concept should be predicated on the purpose for which an interest or good is held is dismissed. On the contrary, a distinction is made between the state of the interest - such in statics and in dynamics. In its static state, the interest is protected from encroachment by any person. But when the person himself agrees to violate this static state, he brings an intangible interest into a state that makes it available for exchange/brings it into commercial circulation.

Thus, when a person harnesses a particular stock of interest in a static state and brings it into a dynamic state - for ongoing negotiations, such as selling a brand/trade name, stock, attracting a particular customer, using his name for viewability or for a particular guarantee of quality, etc. - then the harm would appear to be pecuniary. It is in this sense that the case law of the EU Courts uses the term "ongoing commercial interests".

In the above sense, a change by way of impairment in the content of the good in its static state (which would be non-pecuniary damage) would also trigger a specific pecuniary damage in the ongoing relationship in which that good is used.

Then the idea of objectifying non-pecuniary damage was introduced. The overlapping of objective criteria for the determination of damages leads to the conclusion that for the latter to occur, it is quite sufficient that the injury is objectively capable of producing certain non-pecuniary consequences which, in the given development of society, seem justly compensable. Where an interest, especially one which has no material support, is perceived by society (social aspect), harm arises when that interest is infringed upon, regardless of whether the victim is aware of it. This is due to the fact that the reduction in the value of the interest is perceived by the minds of third parties. It is therefore they who should be aware of the consequent compensation.

Some interests are found to be of a purely subjective nature, in which the awareness of the harm is fundamental. In that context, the question of 'nuisance' as a category in its own right was considered. It stems from the awareness of a potential adverse result. It is this element of the victim's assessment of the disturbance which leads to a relatively independent ('preliminary') result. The latter is expressed in the infliction of a specific discomfort or, to put it another way, a disturbance which, at the very least, reflects anxiety or even fear. This nature allows it to exist independently of the final harm, which at the time is only one potential result. It is the disturbance (which precedes the harm) that is the basis for taking measures to stop it.

Separately, in the case of harm to purely subjective interests, an assessment of the interference can be made retrospectively - before the harm occurred and whose interest was affected by the latter. A second aspect may also be inferred - the non-pecuniary interest in prospect - an interest which the injured party did not yet enjoy before the injury occurred but which he could reasonably be expected to enjoy in the future. This could be ongoing training and/or the purchase of tools for a hobby.

The internal and external manifestation of non-material damage shall be substantiated. The external manifestation of the prejudice concerns how it has affected the victim's social life. In the case of interference with the social rights of the individual, such as privacy, image, reputation, etc., there is an objective dimension which prevails. Therefore, here it is not quite possible to prove a concrete impact on the victim, unlike a violation of physical or mental integrity.

The internal manifestation of the damage is directed at the victim himself. In the case of individuals, in order to perceive this internal manifestation, one instinctively relies on the pain experienced and the emotions of the person, because these are normal processes that testify to the impact. In the case of legal entities, the focus is not on these manifestations, but on how the violation has affected various processes within the organization. Once again, the observation is objective.

Intangible interests, which have no material support, usually have an enhanced social significance - from society's point of view. And bodily impairments, as well as impairments of interests that have a material support, have primarily individual significance.

A distinction is drawn between the different functions of liability. Non-pecuniary damages may have primarily a compensatory (the ordinary case of bodily injury), a normative (protection of privacy), a punitive (injury to reputation, due process, reasonable time), or a satisficing (in the experience of enjoyment of an activity) function.

The compensatory function (the principle of full compensation) can be translated into the language of non-pecuniary damage as - reflecting all manifestations of harm and giving a fair assessment to each of them.

The satisfaction function seeks qualitative equivalence between non-pecuniary damage and the satisfaction to which compensation provides access. Unlike compensation, satisfaction is only a means to an end. It is incapable of providing an adequate measure or of quantifying an intangible interest and thus becoming a substitutable good. Its function is expedient. Satisfaction thus derives its legitimacy from circumstances external to the damage, pursuing instead the acquisition of an equivalent good.

In the case of substituted satisfaction, there must be, at least in part, an equivalence between the nature of the intangible interest harmed and the one acquired. It is therefore of primary importance in cases where the impaired personal interest (e.g. a hobby) to be replaced in a relatively qualitative way by another.

The necessarily satisfactory function should have an objective measure, otherwise it threatens to examine too disconnected circumstances. Such are, for example, the person's property situation as well as what the person takes pleasure in.

The normative function could find a broader meaning. In this case, compensation no longer acts on the consequences of the infringement for the victim, but on the injurious fact and the conditions of its occurrence, in order to sanction or even prevent them. Here, the harm is merged with the fault or the wrongful conduct of the perpetrator itself. This function has primarily a moral effect, not an economic one.

The punitive/incentive function, on the other hand, has the role of prevention against wrongdoing, of incentive to take greater care. Here, it is entirely the behaviour of the offender that matters. In this function, the moral effect of compensation is not sufficient.

2. Chapter II:

Chapter II "Non-pecuniary damage of legal persons in foreign law and the practice of international courts/judicial bodies" of the essay is also divided into two parts. The first part offers a comparative study of the compensation of non-pecuniary damage suffered by legal persons as well as other means of redress in foreign legislations. In the second part, which has an enhanced practical relevance, a detailed analysis of the case law of the European Courts (CJEU and ECtHR) is made. For completeness, an analysis of the practice of international arbitration is provided.

2.1. Comparative legal analysis:

The comparative law analysis is mainly divided into two parts - countries where the possibility for legal persons to claim non-pecuniary damage is perceived; and countries where this possibility is not perceived.

The countries in which the possibility for legal persons to claim monetary damages for intangible harm is accepted are influenced by the case law of the ECtHR. The analysis shows that, increasingly, the normative and punitive function of compensation for non-pecuniary damage is taking root in order to respond to the need to sanction unlawful conduct.

For example, in Italy, non-pecuniary (existential) damage (*danno esistenziale*) is defined as the impairment of a constitutionally protected interest. Regarding legal persons, reference is made to Article 2 of the Constitution of the Italian Republic, which 'acknowledges and guarantees the inviolable rights of man, both as an individual and within the social groups in which one's personality is expressed ...'. Therefore, the case law holds that "non-pecuniary damage may also be caused to a legal person when the injurious event affects the legal situation of the subject, which is equivalent to the fundamental rights of the human person guaranteed by the Constitution...".

In many of the countries that refrain from monetary compensation for non-pecuniary damages, alternative methods of protection are preferred. Foreign legislations have allowed for a normative function of the compensation, including a claim or remedy for injunctive relief, and also the possibility of a declaratory action for falsity of facts.

The practical and theoretical problems examined in the foreign legislations have been used to formulate *de lege ferenda* proposals, as well as to draw comparative legal arguments in the interpretation and application of the law.

2.2. Analysis of the practice of international courts/judicial bodies:

The focus of this section is the examination of the case law of the EU courts on non-contractual liability of the Union, which has important practical implications. There is convergence between the EU non-contractual liability regime and the liability of Member States. In this sense, it could be assumed that the latter also covers compensation for non-pecuniary damages. The principle of effectiveness requires that national provisions do not make it impossible or excessively difficult to obtain compensation for a particular type of damage or to prove the existence of such damage. Therefore, a Member State may not lay down additional or stricter conditions for the incurrence of its liability. Conversely, the State may provide for a more liberal regime in this respect.

In order to clarify the rulings of the EU Courts, it is preferable, in the first place, to analyse preliminary rulings. In the course of the exposition, it was found that the concept of non-pecuniary/non-material damage is autonomous in EU law.

A distinction was made that legal persons are inherently deprived of the moral expression of dignity. The CJEU's understanding of the (good) "reputation" of a trademark as well as a product is explored in this regard.

In relation to trademarks, the following functions were considered - one of foundation (to assure the consumer or end-user of origin); one of investment (the ability for the trademark owner to use it through various commercial techniques to acquire or maintain a reputation); one of advertising (use for advertising purposes aimed at informing or persuading the consumer).

The relationship between the reputation of a trademark and the reputation of its proprietor is a twofold one. On one hand, the reputation of the trademark also contributes to the reputation of the trader (who may also own other trademarks). On the other hand, the reputation of the trademark itself is closely linked to the psychological perception and attitude towards the company.

With regard to the Union's non-contractual liability, emphasis has been placed on certain causation issues. The EU Courts accepted that there does not have to be precise or scientific evidence of non-pecuniary damage. In this sense, the Courts may, at least in some cases, be relatively lenient in their assessment of whether damage and causation have been established, but in any event, a mere allegation of non-pecuniary damage suffered is not sufficient.

In this regard, in order to engage the Union's liability, it is necessary to establish a "sufficient" direct causal link between the actions of the institutions and the damage or that the

damage is a direct consequence of the infringement. It may be accepted that, in cases where it is impossible or at least very difficult to prove the harm itself and the extent of the prejudice, such harm may nevertheless be inferred from the unlawful conduct itself. The gravity of the latter itself is of such a serious nature that it may cause non-pecuniary damage.

Emphasis has been placed on the distinction in the case law of the EU courts between placing the person in a state of insecurity (harm to the inside) and affecting his reputation (insecurity in external relations). Reputation is seen as an external marker of prejudice - a distortion of the image, perception, attractiveness and, in general, the attitude that third parties have towards a person - and the state of insecurity is an internal marker. The EU courts make this distinction and assess the prejudice to each of these two markers.

The EU courts have tended to accept that legal persons could suffer non-pecuniary damage in the form of a state of pressure. Thus, damages are considered in their interrelationship, in the clash of pecuniary and non-pecuniary consequences of being placed in a negative situation.

Regarding the duration of the reputational damage, the EU courts have held that this state of affairs exists as long as the unlawful information is accessible. The exposition takes the position that it should not be overlooked that even the removal of the original cause of the harm, and subsequent publication with lawful information, cannot in itself repair reputation because third parties who have only become aware of the original cause of the harm may not change their view.

With regard to the case law of the ECtHR, the point was made that legal persons do not enjoy all the rights of the Convention. However, these entities can effectively invoke Article 1 of Protocol No. 1 to the ECHR as well as Article 6 of the Convention. Additionally, these entities may also invoke Article 7 (imposition of penalties without law), insofar as in some countries criminal liability is also established for legal persons. Legal persons are also recognized as having the protection of "home" under Article 8 of the Convention, as well as the protection of the secrecy of correspondence under the same provision. The right to freedom of religion under Article 9 of the Convention is also recognized for organizations. Entities (even commercial companies) are also recognised the right to freedom of expression under Article 10 ECHR.

Legal entities therefore enjoy a wide range of rights under the Convention, not just in respect of the right to due process, as in the more famous ECtHR decisions.

At the same time, the ECtHR distinguishes whether the relevant violation adversely affects the core business of the company itself. In the course of the exposition, the various criteria considered by the ECtHR in awarding non-pecuniary damages to legal persons are examined in detail. These are **(1)** the company's reputation; **(2)** planning uncertainty; **(3)** mismanagement of the company; **(4)** lastly, although to a lesser extent, the anxiety and inconvenience caused to members of the company's management

Additional criteria have been set out which the ECtHR has taken into account in determining compensation for non-pecuniary damages. These include, for example, the stress and frustration (nervousness) experienced by the company's employees; and also anxiety; emotional destitution of the management team. It is noteworthy that in some of the cases it is

accepted that these feelings are caused to the applicant company itself and/or its management team. Loss of (actual) opportunities is an additional criterion considered by the Court. Here, reference is made primarily to the fact that, had a violation of the Convention not taken place, the outcome of the trial could very likely have been different and in the applicant's favour; or that the violation deprived the applicant of the opportunity to achieve a different result which, from the circumstances of the case, could have been regarded as a real/actual opportunity.

An analysis has also been made of the so-called "*strong but rebuttable presumption*" that excessive length of proceedings would result in non-pecuniary damages. Since the ECtHR judgments are binding on national courts, there is a quasi-disposition which obliges the latter to conform their conduct as if that fact in the disposition had actually occurred.

International investment arbitration also approaches favourably when awarding non-pecuniary damages in the benefit of a legal person. Liability is stricter, which may be explained by the fact that each State should ensure compliance with bilateral investment treaties, and that citizens and legal persons themselves rely on such treaties to enter into legal relations in the foreign State concerned. The holdings here are not distinguishable in any particular way from those considered in the case-law of the European Courts.

3. Chapter III:

Chapter III "Compensation for Non-Pecuniary Damages of Legal Entities in Bulgaria" is divided into three parts. The first part examines the different views of practice and theory in our country. The second part is devoted to various hypotheses and complications in relation to the imposition of liability. The third part explores the issue of balancing freedom of speech and the protection of reputation.

3.1. *The issue of compensation for non-pecuniary damages of legal persons in our country:*

At the centre of the analysis in this part of Chapter III is the pending joint interpretative case No. 1/2023 of the GACCCC of the SCC and the I and II Collegiums of the SAC. Therefore, firstly, it is the different views in the practice of the supreme courts, but also of the lower courts, that are examined.

Those acts that advocate the negative thesis take to the extreme the view of the intangible good in dynamics - the purpose for which it is possessed and exercised. This is due to the entrenched demand for the 'economic utility' of the good, which serves as a fundamental characteristic and defines the latter as property. Hence, damage to this utility, which serves to potentially increase a person's wealth, for example by attracting customers and partners, is perceived as pecuniary damage.

These acts do not examine the question of the interest in a state of 'static' - when it is not yet subject to disposition. On the contrary, if the holder itself decides to violate this static - for example, by an act of disposal of an interest, in particular with regard to one relating to the person - then the object of the protection granted changes. When using the good in a dynamic - for example, negotiating to conclude a particular contract on better terms thanks to the goodwill, then the damage would be pecuniary. The good is used in dynamics. This

understanding would explain the "ongoing commercial interests" referred to in the case law of the EU Courts.

The SCC Acts which allow compensation for non-pecuniary damage in favour of a legal person are heavily influenced by ECtHR case law. After 18.03.2019, the SCC follows an affirmative direction in favour of recognising the possibility for legal persons to suffer non-pecuniary damages.

However, there is some contradiction insofar as some of the chambers of the SCC have been more inclined to adopt the so-called "differentiated method", namely the consideration of the type of legal person. It cannot be concluded that the SCC has reached a uniform position regarding the award of non-pecuniary damages in favour of all legal persons under our national law. In one case, reference is made only to religious organisations, which may more broadly cover all non-profit legal entities, and in the other cases reference is made to a breach of the EU law - where the principle of effectiveness should find application.

Some of the judgments also fail to distinguish between reputational prejudice and the creation of a state of uncertainty.

As far as the theoretical views in this country are concerned, the negative thesis is dealt with first. The starting position of this part of the theory is largely related to the purpose for which a good is possessed. It is assumed that a trader's goodwill is part of his enterprise and leads to pecuniary damage. The conclusions drawn from specific tort constructions as well as the case law of the CJEU and the ECtHR are challenged. It has even been suggested that the possibility for legal persons to claim non-pecuniary damages would lead to censorship.

The study proposes a critical position towards part of the positive thesis. Very often the arguments in favour of legal persons are related to the special tort structures - Art. 631a para. 1 of the Commercial Code, Art. 4 of the Act on the Liability for Damage Incurred by the State and the Municipalities, Art. 76a of the Marks and Geographical Indications Act (repealed) (Art. 118, para. 1 of the Marks and Geographical Indications Act - new), Art. 60a of the Judicial System Act and Art. 74 of the Protection Against Discrimination Act, as well as Art. 19, para. 1, point 3 of the Trade Secret Protection Act.

The thesis takes the view that the above-mentioned provisions do not in themselves derive the possibility for legal persons to claim non-pecuniary damages. Through them, the legislator has provided for consideration the conduct of the perpetrator, which is why it concerns the punitive function of compensation. This leads to the existence of objective non-pecuniary damage.

With regard to reputation, the essay proposes to consider it retroactively. It can thus be built up over years and at the same time be wiped out in negative time by a damaging action. This obliteration or devaluation of the work, resources and time that have gone into building up a reputation in the community is itself an impairment of a moral right. That prejudice cannot be remedied and it is not possible to restore the reputation to the level it was at before the interference.

Next, a critical position is taken on the so-called differentiated approach - whether legal persons have commercial capacity or not. Again, the thesis is guided by the purpose of the

interest held. Thus, in the case of for-profit legal persons, the 'nobility' of the aim pursued justifies that the non-material good in the dynamic is used only for non-material purposes. Therefore, harm to the individual or his intangible goods will only affect his moral patrimony and thus be a non-pecuniary harm.

The thesis takes the view that if the right of a legal person to suffer non-pecuniary damages is recognized, then there is no reason to distinguish the type of legal person itself. In this sense, the distinction is made that being and having are not the same.

Argument in support of this proposition is drawn from certain cases in which corporations have been recognized as entitled to obtain a remedy for violations of their religious rights. The fact is that many modern companies seek to enforce a certain code of ethics and take a special attitude regarding religion and the ability of their employees, and management team, to state it. Of course, this would suggest the existence of certain prerequisites. Thus, freedom of thought, conscience and religion imply views that reach a certain level of cogency, seriousness, coherence and significance.

Many legal persons even announce ('solemnly') that they pursue certain ideal goals - environmental improvement, charity, etc. Here, the 'sincerity' of the stated goals would be subject to scrutiny, and their mere fictitious mention cannot cause harm. In the latter case, they do not really exist - and disclosure of this information would not even be unlawful.

Universities can also be commercial companies pursuing ideal goals, thus showing nobility of cause. Indeed, a not-for-profit entity by definition is primarily tasked with developing and achieving that purpose for which it was created. It may also develop commercial activities which should serve precisely the ideal purpose. In the case of other legal persons the primary purpose is commercial, but they may also pursue and develop ideal purposes, albeit secondary. Here the proportion is reversed and therein lies the dividing line.

It is therefore suggested to be mindful of what good or interest is being impaired. The impairment of the ideal ends which the entity concerned possesses should be viewed in the light of the 'followers' or persons who wish to associate themselves with it. From this perspective, legal persons, and in particular non-profit ones, can protect a quasi-collective interest. It is by engaging in liability that they can achieve a satisfactory function, and sometimes punitive one, of redress vis-à-vis the persons who wish to associate themselves with the legal person concerned or the objectives it pursues.

Emphasis is also placed on another significant issue, namely whether there is a legislative bar to the allowance of compensation for non-pecuniary damage in favour of a legal person. It is argued that the legislature has not chosen a restrictive approach, nor has it adopted an express rule which deprives legal persons of the possibility of claiming such damages. There are no provisions, such as § 253 (2) BGB or § 1330 ABGB, whose limit damages for breach of honour to losses and loss of profit. Nor are the cases in which an award of non-pecuniary damage is admissible limited.

A special place is devoted to the real existence of the legal person. It is the fictional theory of the existence of the legal person that underlies the refusal of many jurists to link this entity to non-pecuniary damage. The realist theory, which has also been adopted in this country, justifies the real existence of the legal person.

In this regard, indeed, injury to reputation/good name may result in loss of property. But by restoring the legal person's property, we cannot fully restore its good name, because a qualitative change has occurred in it. And any effects of the interference which are not capable of being exchanged in the market are non-pecuniary damages. The distinction drawn that it is not the same to be and to have therefore seems particularly apt. Thus, compensation for pecuniary damage compensates for the damage caused to the legal person's property, whereas compensation for non-pecuniary damage compensates for the damage caused to the legal person's individuality.

The study shares the *attribution* theory of a certain state of mind of given individuals as that of the legal person itself. On the one hand, such can be inferred from the company's organ representation. On the other hand, an argument in support of the thesis is the SCC's understanding of the "intent to injure" (*animus nocendi*) in a revocation action. In several decisions of the Supreme Court, such intent is attributed to the governing bodies of the legal person.

In fact, legal persons allow tracing their consciousness and "sincerity", unlike natural persons. Especially in today's development of relations, where many processes are digitized and data is somehow stored. It is much easier to identify the change of relationships, and what is driving them in an objective way. For example, the hours processed, the implementation, respectively the delay of projects can be checked. In many legal entities (regardless of their type), employees complete periodic surveys. The process of employees leaving can also be monitored and so on.

Attention is paid to the potential criminal liability for legal persons. The actual existence of the legal person is the basis for the imposition of criminal liability. If it is possible to accept that a legal person exists realistically enough to be a perpetrator of crime, why should it not be possible to accept that it is so real as to suffer non-pecuniary damages? Therefore, a sense of symmetry requires that the possibility of compensating such persons for non-pecuniary damages to be recognized.

Regarding the manifestation of non-pecuniary damages, it is accepted that the 'valuation' of the damage should also relate to the consequences of the injurious event, which may be economic. Thus, the more intangible goods are affected, the more significant they are. Therefore, the assessment intertwines the material (patrimonial) and the immaterial (extrapatrimonial) aspects. Without this distinction, this often confuses lawyers and leads to the incorrect conclusion that only pecuniary damages are actually compensated.

The "value" of the non-pecuniary interest depends on its role in the development of the legal person's business. Not all such interests, whether economic or non-economic, have the same impact on the existence of the legal person. Their 'value' will therefore differ. The most important will be those directly related to the legal entity's core activity.

Business reputation can also be taken as "the conviction of an indefinite number of persons of the reliability, propriety, competence of the legal person in relations with partners and other activities". It would be one thing if the company was accused of misleading or deceiving its customers. It is another matter if the same company is accused of being involved in political scandals. At the same time, casting more credible doubt on a material quality of the

legal person is more disruptive than attacking it in a 'brutal way'. In the latter case, the doubts will appear exaggerated and the prejudice against the volume of interest will not be so significant.

There is a derivative intangible interest for the legal person in the normal functioning and performance of the projected activities. Thus, the impairment may also affect that interest by leading to the denial of loans or of insurance for work accidents, property insurance and so on. Its employees may leave, accordingly reducing the level of competence within the entity's personnel. Interference may disqualify the legal person from participating in certain competitions and disqualify him from awards such as "employer of the year". In this aspect, there is no direct pecuniary benefit.

The study challenges the view that Article 162 CCP should be applied. This provision risks jeopardising legal certainty. This is because the provision enables the court to determine the amount of the claim entirely at its discretion, which turns damages into a purely subjective concept. Such a discretion is not subject to more specific reasoning and does not align with the case law in similar cases. And the untethering of any composition to this feature creates uncertainty and unpredictability in the relationship between the parties. The equity criterion, on the other hand, is objective. Although it is again a form of internal conviction on the part of the court, equity obliges the deciding chamber to take into account various objective factors, and its judgment would thus be subject to review.

3.2. Hypotheses of liability:

This Part aims to examine the different preconditions for the engagement of tort and contract liability for non-pecuniary damages.

Emphasis is placed on the difference between the concept of wrongfulness and its convergence with the concept of fault. Hence, an interesting phenomenon is observed, namely the assimilation of harm from fault in the field of non-pecuniary damages.

This is due to the following peculiarities - the protection of an intangible interest finds its way in one of these two possibilities - **1**) by adopting a standard of conduct whose purpose is the protection of a recognized (explicitly or implicitly) interest (negative formulation through an obligation on the subject) or **2**) by "sanctifying" a subjective right (positive formulation by inferring a subjective right). Hence, the violation of a standard (which is usually equated with fault in civil law) is of such nature as to cause harm to the protected interest.

Thus, fault and harm will be placed in a single mechanism - the reciprocity of right and obligation - which underlies the violation of one and the failure to fulfil the other.

However, the interference with, and even the violation of, individual rights may be justified by the existence of a competing right in the public interest. Such a right, for example, is the freedom of speech, which requires that the public be informed about significant issues. That is why, because the same action can be both unlawful and publicly beneficial, there is an intensification of the role of fault.

Proving fault would presuppose the occurrence of a non-pecuniary harm typical of a breach of the standard of conduct (wrongfulness/ fault). In other words, since the object of the wrongdoing and the object of the harm/damage are equated, proof of the former is considered

proof of the latter. This is done by inferring presumptions imposed by the practical difficulty of gathering evidence of the non-pecuniary damages itself. Thus, culpable wrongful conduct will be a sufficient condition for civil liability, even without examining the existence of damage in detail. It is this aspect that is observed in the analysis of the case law of the EU courts in engaging the liability of the Union.

Next, attention is also paid to causal complications. The focus of this part is on the harm caused by multiple tortfeasors. The aim of the part is to answer whether multiple publications against the same subject will result in a single damage and how each tortfeasor will be held liable.

For this reason, the adoption of so-called alternative and cumulative causation is proposed. Generally, 'alternative causation' is referred to when the contribution of each actor could alone have caused the damages, but it is uncertain which of the two or more actors caused them. In that sense, all the prerequisites for liability of the tortfeasor are present, except that of causation. But even in that case the act must be of such nature to cause the damage.

Another type of uncertainty in causation is viewed through the prism of so-called 'cumulative causation'. It is referred to when the quantitative damage would not have occurred if each of the contributory causes had not contributed to it. Here, however, it is unclear to what extent each contributed.

The thesis takes the view that the accumulation of several publications in a relatively short period between them and within no more than a month continuously harms only one good and thus leads to a single harmful result. A *de lege ferenda* proposal is made to supplement the provision of Article 53 OCA.

With regard to the determination of the amount of just compensation, the thesis takes the position that in determining just compensation, the court should set out the particular circumstances and set against each of them an estimate. Otherwise, as is often the case, the court simply lists various circumstances, but in the end it is not clear where the 'fair' amount is derived from. It is therefore suggested that tables of compensation amounts be drawn up and updated periodically.

As far as contractual liability is concerned, when dealing with non-pecuniary damages, it uses the concepts already accepted by tort law. In this part, it is reasoned that a default is liable both to cause the creditor's position to deteriorate by damaging his existing reputation (negative non-pecuniary damage) and to cause him to miss the opportunity to enhance the latter by the contract (positive damage).

In other words, the default may not only fail to increase the intangible asset but also damage an existing level of that asset as well as other intangibles. Cases where the contractual relationship is entered into to avoid a negative change are not excluded. Therefore, contractual liability, in the case of non-pecuniary damages, protects both the positive and negative interests of the creditor.

Further, various examples in which non-pecuniary damages may be caused by the breach of a contract are given. The hypothesis of contracts which lease out an item or a licence to use intellectual property seems to be cleaner. Sponsorship contracts are also appropriate

insofar as the debtor may not only fail to fulfil their contractual obligation but may even damage the name of the legal person.

Each case is subject to case-by-case assessment, in particular on whether the contract includes a material element directed at an intangible interest. This is the case if the parties wish to increase the volume of the non-material interest - be it the reputation of the company itself, the reputation of the trademark or the product itself. A failure to fulfil these contractual ties will also adversely affect the amount of intangible interest already available, which requires the simultaneous protection of both the creditor's positive and negative interest.

3.3. *Balancing freedom of speech and protection of reputation:*

The object of study in this part is finding a balance between two competing interests, one individual (protection of reputation) and the other public (freedom of speech).

The issue is framed through the prism of the abuse of rights, which I argue is guided by the principle of proportionality. In relation to it, a judgement shall be made as to whether the conduct of one person upsets the balance between the legitimate aim (to inform the public about a significant public issue) and the burden that another person has to bear (disclosure of embarrassing circumstances). Hence, the interest for which the right is being used (e.g., to pursue commercial ends of increasing profits, website hits, etc. by disclosing unverified information/circumstances about someone's private life) will outweigh that legitimate purpose and thus reveal a bad faith exercise of the right. Conversely, the interest sought to be served by bringing the action (to put pressure on the defendant) would also outweigh the legitimate aim of providing protection to the infringed subjective right.

Criticism has been made of the fear that legitimising legal persons to claim non-pecuniary damages would restrict freedom of speech. In fact, these arguments concern the possibility of giving rise to a so-called '*chilling effect*'. This effect is defined as the phenomenon whereby individuals or groups refrain from expressing an opinion for fear of breaking the law. It does not concern the substantive legitimation of individuals per se, but it does bring a particularity to the prerequisites for incurring liability, the possibility of conviction, and the severity of the sanction of a given conduct.

The question concerns the possibility for a legal person to invoke the protection of reputation and good name respectively as limitations to freedom of speech. Therefore, either the interpretation of the Constitution of the Republic of Bulgaria (of Article 39 and Article 41, i.e. whether "injury to the rights and reputation of another" concerns only natural persons) or the interpretation of Article 8 and Article 10 § 2 of the European Convention on Human Rights is relevant. Both cases are beyond the competence of the SCC and the SAC.

Emphasis is also placed on the Anti-SLAPP defense. It cannot serve as a counterargument to exclude the substantive right as it only defines the limits of the exercise of the subjective right and thus should ensure a fair balance. Its purpose is to preclude abuse of procedural rights, not to deprive a subject of protection. The consideration of the issues is also reflected in a proposal *de lege ferenda*.

As regards the limits of freedom of speech, an analysis of Bulgarian objective law and case law is proposed, and then a comparison is made with the provisions adopted by the ECtHR.

When analysing the ECtHR's case-law on the issue of freedom of speech, it is found that the Court refrains from giving a definitive answer as to whether the protection of the reputation of legal persons falls within the scope of Article 8 of the Convention. Sometimes the ECtHR leaves the question "open", starting with the assumption that Article 8 is applicable. However, Article 10 § 2 of the Convention provides for the protection of the reputation of other persons, including legal persons. And according to the Court's case-law, in cases which require the right to respect for private life to be balanced against the right to freedom of expression, the outcome of an application should not theoretically differ depending on whether it is brought before the Court under Article 8 of the Convention by the person who was the subject of the statement or under Article 10 by the person who has made the statement.

The defence of public authority is also considered. In that regard, domestic courts should take into account, when assessing the balance, that the applicant is a public authority or a legal person with State participation, and it is very likely that bringing an action for defamation would not pursue the legitimate aims of Article 10 § 2 of the Convention. In such a case, the public authority should take action to shape the public debate rather than going straight to a defamation case and defending its reputation. Moreover, public authorities are given a greater opportunity to publicise and disseminate information.

The Court also conceded that large multinational companies are not inherently deprived of the right to defend, nor does it reverse the burden of proof for defendants to establish the truth of their allegations.

The Court makes a judgment about the importance and impact of the company itself in order to find a balance between the various interests. At the same time, private individuals, associations and other non-profit entities are subject to a more careful analysis, with the boundaries of permissible criticism broader depending on their involvement in public debate.

Journalistic standards are also reflected, as is the failure to comply which would result in illegality. In assessing the balance between the various interests, the ECtHR sets out the following prerequisites: 1) the contribution of the matter to a debate of public interest; 2) the degree of prominence of the person concerned; 3) the subject of the news report; 4) the conduct of the person concerned preceding the publication; 5) the content, form and consequences of the publication. When the publication contains photographic material, the circumstances in which the photographs were taken should also be verified.

A basic distinction is also drawn between evaluative judgments and statements of fact. Evaluative judgements do not give rise to liability, but subject to the following clarification: they must be based on facts that have actually occurred. If an evaluative judgment is made on facts that are not objective, then again there would be defamation masquerading as a judgment. In the Court's view, it should be borne in mind that, on this basis, statements on matters of public interest may constitute evaluative judgments rather than statements of fact.

Last but not least, according to the Court, any negative stereotyping of a group, when it reaches a certain level, is capable of affecting the sense of identity of the group and the sense of self-esteem and self-confidence of its members. From this perspective, non-profits are called upon to protect their followers or the people who associate with them. They have a duty to protect their good name, as anyone associated with them should not be ashamed or feel

discomfort by this fact. In this sense, the protection of a (collective) intangible interest can be attributed to this legal person and thus respect the ideal purpose that conditions its existence.

An important clarification is also made regarding the assessment of compensation. The ECtHR has laid down a rule on the reasonable proportionality of the compensation to the damage to reputation. Thus, in some cases, the ECtHR has held that heightened scrutiny of the proportionality of an awarded amount may be triggered by its magnitude in absolute terms or in comparison with amounts awarded in other defamation cases. In other cases, the Court has used a reference amount to put into perspective the judgment given in a particular defamation case, such as the monthly income of the complainant, the average income in a particular professional field or damages awarded by national courts in other types of proceedings.

In this regard, it is concluded that national courts should consider the likely impact of their decisions not only on the individual cases before them, but also on the media as a whole. Damages may not be severe per se, therefore may not be extremely serious, but may have a so-called 'chilling effect'. In this sense, the national court should make a thorough assessment of how its decision will affect other persons.

Conclusion:

The results of the study and the conclusions drawn in each chapter are presented in summary form in the conclusion. Suggestions for improving the legal framework are also presented.

III. Main Contributions of the Dissertation and Proposals de lege ferenda

Firstly, one of the main scientific contributions of the submitted dissertation, in my opinion, consists in the detailed delineation and shedding of new light on the concept of non-pecuniary damages. This, in turn, opens the door to scholarly discussion and a change in the views of theory and practice, not only with regard to the core issue, but on the subject of non-pecuniary damages in general.

In order to provide a more detailed overview of the above-mentioned and other scientific and applied contributions, they will be summarized as follows:

- 1) Outlining the main elements of non-pecuniary damages, in particular:
 - The distinction of the state of interest in statics and dynamics;
 - the existence of a tangible carrier for given intangible interests - which is the basis of the distinction between the damage as an impairment of a subjective right and the consequence of the impairment;
 - the justification that some interests have primarily individual significance and others primarily social significance;
 - a proposal to draw the dividing line between pecuniary and non-pecuniary damages not on the possibility of monetary valuation but on the availability of the interest in market exchange;
- 2) Distinguishing the functions of civil liability according to the intangible interest harmed, viz:

- Compensatory function - which reflects on all manifestations of the damage and giving a fair valuation to each of them;
- The satisfaction function - which seeks a qualitative equivalence between the non-pecuniary damages and the satisfaction to which the compensation provides access.
- The normative function - where compensation no longer acts on the consequences of the breach for the victim, but on the injurious fact and the conditions of its occurrence in order to sanction or even prevent them. This function has primarily a moral effect, not an economic one.
- The punitive/incentive function - which aims at prevention against the commission of offences and plays the role of an incentive to take greater care. In this function, the moral effect of compensation is not sufficient.

It has been argued that one of these functions takes the lead in determining compensation, and that this depends on the type of intangible interest affected.

- 3) The analysis of possible remedies for the cessation of the infringement as well as other forms of compensation is of a contributory nature. In this respect, a new view of the injunction regime is presented, namely through the figure of 'nuisance', which can be distinguished from damage.
- 4) A detailed analyses of the case law of the EU Courts and deriving an understanding of product as well as trademark/brand reputation. The different functions of a trademark are detailed, as is the possibility of damaging them.
- 5) A separate contribution is the examination of the different criteria in the ECtHR case law when assessing compensation for non-pecuniary damages to a legal person and their transposition into the national legal order.
- 6) "Revisiting" the so-called "differential approach" by distinguishing the good/interest affected rather than the type of legal person.
- 7) Deriving the possibility for a legal person to claim non-pecuniary damages through potential criminal liability and justifying the so-called "attribution theory" of a certain state of mind.
- 8) Distinguishing between the 'valuation' of the damage by reflecting the adverse consequences after the injury and the 'value' of the intangible interest according to its importance in the development of the entity's business.
- 9) Presenting further arguments for allowing legal persons to claim non-pecuniary damages. In particular, rejection of the application of Article 162 of the Civil Procedure Code.
- 10) The submission on the inference of damage from fault is of an independent contributory nature.
- 11) Of a contributory nature is the examination of the issues of causation, in particular the presentation of the idea of alternative and cumulative causation.

- 12) An in-depth analysis of issues connected to freedom of speech in ECtHR case law. In this respect, a differentiated approach is proposed depending on the type, but also on the influence of the legal person, as well as its engagement in public debate.

In the dissertation presented, the following *de lege ferenda* proposals are made:

- 1) To supplement Article 52 of the OCA by adding a second and third sentence in par. 1, as well as adding par. 2 and par. 2 and 3 which would read:

"**Article 52** (1) Compensation for non-pecuniary damage shall be determined by the court in equity. *The claimant may not specify the amount of compensation sought, leaving it to the discretion of the court. In that case, the claimant may appeal against the amount of compensation awarded only if it is manifestly unfairly low.*

(2) *Where a personal moral right (such as good name, reputation, honour, dignity or privacy) has been infringed, the victim may ask the court to recognise the fact of the infringement. The court may order the publication of the judgment concerning the violation and may order other appropriate measures to stop or prohibit acts that violate or threaten a personal moral right.*

(3) *The measures referred to in para. 2 shall apply accordingly to the infringement or endangerment of other intangible goods protected by law."*

- 2) To supplement Article 53 of the OCA by adding para. 2, 3 and 4 to read:

Art. 53. (1) If the injury is caused by several persons, they shall be jointly liable.

(2) *The persons who caused the damage, working independently of each other, shall be jointly liable for the damage caused, if their contributions to the damage caused cannot be established.*

(3) *Where the damage has been caused by any two or more persons who are in any way related to each other and it cannot be ascertained which of them caused the damage, those persons shall be jointly liable.*

(4) *The relations between joint debtors shall be governed by the gravity of the fault of each of the perpetrators and the contribution to the damages. If the contribution cannot be determined, each shall be equally liable unless a different solution is equitable in the circumstances.*

- 3) To supplement Article 394 CCP by adding para. 2 which reads:

Art. 394. (1) The court may grant security for the whole amount of the claim or for those parts only which are supported by sufficient evidence.

(2) *In securing a claim for non-pecuniary damages, the court shall make the assessment referred to in para. 1, taking into account the proportion between the amount of damages claimed and the amount awarded in similar cases. If there are no comparable cases, the court shall consider the circumstances referred to in Article 52 of the OCA used to determine the amount of non-pecuniary damages.*

IV. Publications relating to the thesis

1. Genchev, I. "Can legal entities suffer non-pecuniary damages and are they subject to compensation", published on 13.03.2023 in the electronic edition Lex.bg (LexBG), ISSN 2682-9606, available online: <https://news.lex.bg/могат-ли-юридическите-лица-да-търпят-н/>.

1.1. Also published in the journal. 2/2023, pp. 81-104, ISSN 0861-6892

2. Genchev, I. "Criteria for compensation of non-pecuniary damages caused to legal entities", published on 10.04.2023 in the electronic edition Lex.bg (LexBG), ISSN 2682-9606, available online: <https://news.lex.bg/критерии-за-обезщетяване-на-неимушес/>.

3. Genchev, I. "Issues of causation in the case of injury caused by multiple persons," Journal of Law, ed. Commercial Law, no. 3-4/2023, pp. 99-120, ISSN 0861-6892;

4. Genchev, I. "Once more on non-pecuniary damages and the possibility for legal entities to suffer them", published on 27.08.2024 in the electronic edition Lex.bg (LexBG), ISSN 2682-9606, available online: <https://news.lex.bg/Още-веднъж-за-неимуществените-вреди-и-възможността-юридическите-лица-да-ги-претърпят/>.